

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

UNIVERSITY OF PIRAEUS

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΜΕΤΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ
ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ
ΕΝΩΣΗΣ»**

ΒΟΥΔΟΥΡΗ Ν ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΜΔΕ 1433

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΣΙΝΑΝΙΩΤΗ –ΜΑΡΟΥΔΗ
ΑΡΙΣΤΕΑ**

Μέλη Επιτροπής : Δελούκα-Ιγγλέση Κορνηλία, Πέκκα- Οικονόμου Βικτωρία

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2017

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, στη Διοίκηση Επιχειρήσεων : MBA» με τίτλο

.....
"Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΜΕΤΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ"
.....

έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή/ τριας.....

Όνοματεπώνυμο...ΑΘΑΝΑΣΙΑ Ν. ΒΟΥΔΟΥΡΗ.....

Ημερομηνία.....17/11/2017.....

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Η

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει σκοπό να παρουσιάσει το νομοθετικό πλαίσιο που περιβάλλει το φλέγον ζήτημα της εγκατάστασης και μετεγκατάστασης των εταιριών στις χώρες της Ε.Ε. Σκοπός του παρόντος πονήματος είναι η σφαιρική νομοθετική και νομολογιακή θεώρηση προκειμένου ένα νομικό πρόσωπο να λάβει την ιθαγένεια του κράτους μέλους που δραστηριοποιείται . Για το σκοπό αυτό επαγωγικά οδηγούμαστε από την παραβολή στοιχειωδών ορισμών και θεωριών που διευκολύνουν την οικονομία της εργασίας έως την λεπτομερή ανάλυση των Οδηγιών της Ε..Ε και ιστορικών πρωτόλειων αποφάσεων των Δικαστηρίων προκειμένου να επιχειρηθεί η περιχαράκωση του πλαισίου στο οποίο ισορροπούν τα νομικά πρόσωπα που επιθυμούν να αποκτήσουν Ευρωπαϊκή νομική προσωπικότητα. Μέσα από το πολυτάραχο , πολυσύνθετο και ευμετάβλητο νομικό σκηνικό των διασυνοριακών συγχωνεύσεων τα εταιρικά μορφώματα μάχονται με τους θεσμούς προκειμένου να καταφέρουν να ξεπεράσουν τον σκόπελο των περιορισμών εγκατάστασης με ταυτόχρονη προστασία των εταιρικών τους δανειστών αλλά και των εταίρων μειοψηφίας. Επιστέγασμα και τομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η παρουσίαση της ακραίας έκφανσης και μετενσάρκωσης της αβέβαιης αυτής κατάστασης με την έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου [Brexit] από την Ευρωπαϊκή Ένωση και οι μελλοντικές επιπτώσεις της στην κινητικότητα των εταιριών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή

1.1. Το δικαίωμα εγκατάστασης εντός της Ε.Ε.

1.1.1. Μορφές εγκατάστασης

1.1.2. Ελεύθερη εκλογή

1.1.3. Τόπος ιδρύσεως

1.1.4. Ενσωμάτωση

1.1.5. Πρόσωπα που διοικούν την εταιρία

1.1.6. Κέντρο εκμεταλλεύσεως

1.1.7. Έδρα της εταιρίας

2. Διασυνοριακές συγχωνεύσεις

3. Το δικαίωμα της κινητικότητας των εταιριών μέσα από το Ενωσιακό Δίκαιο.

3.1. Η Τρίτη Οδηγία

3.2. Η Δέκατη Οδηγία για τις Διασυνοριακές Συγχωνεύσεις

3.3. Η Δέκατη τέταρτη Οδηγία

3.3.1. Οι πρόνοιες της 14^{ης} Οδηγίας

4. Η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την κινητικότητα των εταιριών.

4.1. Υπόθεση Daily Mail. (Απόφαση του Δικαστηρίου της 27ης Σεπτεμβρίου 1988. The Queen κατά H. M. Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail and General Trust plc).

4.2. Centros Απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Μαρτίου 1999. Centros Ltd κατά Erhvervs- og Selskabsstyrelsen

4.3. Überseering (Απόφαση του Δικαστηρίου της 5ης Νοεμβρίου 2002. Überseering BV κατά Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC)).

4.4. Inspire Art Ltd (Απόφαση του Δικαστηρίου της 30ής Σεπτεμβρίου 2003. Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam κατά Inspire Art Ltd).

4.5. Cartesio. Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 16ης Δεκεμβρίου 2008. CARTESIO Oktató és Szolgáltató bt.

4.6. Σύνοψη της νομολογίας επί του θέματος

5. Η νομολογία του ΔΕΕ για τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις

5.1. Υπόθεση Sevic Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 13ης Δεκεμβρίου 2005. SEVIC Systems AG.

6. Περιορισμοί του δικαιώματος εγκατάστασης

6.1. Προστασία των εταιρικών δανειστών.

6.2. Προστασία εταίρων μειοψηφίας

7. Το Brexit και η επιρροή του στην μετακίνηση εταιριών.

8. Επίλογος - Συμπερασματικές παρατηρήσεις

1. Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα πολιτικό μόρφωμα το οποίο στο ξεκίνημα του είχε ως σκοπό την υποστήριξη της ελεύθερης οικονομίας μέσω της δημιουργίας μιας Κοινής Αγοράς. Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει σκοπό να παρουσιάσει το αντίκρισμα αυτής της λειτουργίας της Κοινής Αγοράς όσον αφορά το δικαίωμα κινητικότητας των εταιριών εντός της Ένωσης και τον τρόπο με τον οποίο έχει αντιμετωπιστεί το ζήτημα αυτό τόσο νομοθετικά αλλά κυρίως νομολογιακά από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

1.1. Το δικαίωμα εγκατάστασης εντός της Ε.Ε.

Για να γίνει κατανοητό πως λειτουργεί η κοινή αγορά σε σχέση με το δικαίωμα κινητικότητας μιας εταιρίας εντός της αγοράς αυτής θα πρέπει να γίνει μια παρουσίαση και ανάλυση των βασικών εννοιών και αρχών που αφορούν τις εταιρίες και τις διατάξεις της ΣΛΕΕ που διέπουν τις εταιρίες. Η λειτουργία της Κοινής Αγοράς λειτουργεί στηριζόμενη σε 4 βασικές αρχές: α) την ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, β) την ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων, γ) την ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών και δ) την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων.

Το δικαίωμα δημιουργίας κύριας εγκατάστασης σε κάποιο κράτος μέλος αναγνωρίζεται από τη Συνθήκη, κατ' αρχάς, **στα φυσικά πρόσωπα** που έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε περίπτωση διπλής ιθαγένειας τα φυσικά πρόσωπα, μπορούν να επικαλεστούν κάποια από τις δύο ιθαγένειες, προκειμένου να ασκήσουν το δικαίωμα της ελεύθερης εγκατάστασης.

Το δικαίωμα επίκλησης ιθαγένειας του κράτους μέλους για την άσκηση του δικαιώματος εγκατάστασης αναγνωρίζεται από τη Συνθήκη και, συνεπώς, δεν μπορεί να αποκλειστεί από την εφαρμογή

οποιασδήποτε διάταξης της νομοθεσίας του κράτους μέλους υποδοχής, η οποία τυχόν δεν αναγνωρίζει τη δυνατότητα φυσικού προσώπου να έχει διπλή ιθαγένεια. Όταν πρόκειται **για δημιουργία δευτερεύουσας εγκατάστασης** δηλαδή πρακτορείου, υποκαταστήματος ή θυγατρικής επιχείρησης, από φυσικό πρόσωπο, πέραν της ιθαγένειας, απαιτείται, σύμφωνα με τη παράγραφο 1 (εδάφιο β) του άρθρου 49 της Συνθήκης, και προηγούμενη εγκατάσταση (κύρια) φυσικού προσώπου σε κάποιο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹

Η διάταξη του άρθρου 54 παρ. 1 της Συνθήκης προβλέπει ότι, ως προς **το δικαίωμα εγκατάστασης, εξομοιώνονται προς τα φυσικά πρόσωπα** «οι εταιρίες οι οποίες έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους και οι οποίες έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική τους διοίκηση ή την κύρια εγκατάσταση τους εντός Ε.Ε. ...». Σύμφωνα δε με την παράγραφο 2 του άρθρου 48, ως εταιρίες νοούνται «οι εταιρίες αστικού ή εμπορικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των συνεταιρισμών και των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, με εξαίρεση εκείνων που δεν επιδιώκουν κερδοσκοπικό σκοπό».

Εν προκειμένω η διάταξη του άρθρου 54 παρ.1 της Συνθήκης αναγνωρίζει τις διαφορές που υφίστανται μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών όσον αφορά το απαιτούμενο από τις εταιρίες **συνδεδετικό στοιχείο με την αντίστοιχη εθνική έννομη τάξη, το οποίο προσδιορίζει εν τελεί και την ιθαγένεια τους.**² Για το λόγο αυτό, ορίζει τον κύκλο των δικαιούχων του δικαιώματος εγκατάστασης, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις υφιστάμενες διαφορετικές εκδοχές των

¹ Κ. Παμπούκης, Η αμοιβαία αναγνώριση των κοινοτικών εταιριών στη νομολογία του ΔΕΚ, συμπεράσματα για το ελληνικό διεθνές εταιρικό δίκαιο, ΕπισκΕΔ2003,σελ.283επ.

² Π.Δ. Δαγτόγλου, Ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο, 1998, σελ. 196

εθνικών νομοθεσιών αναφορικά με τον σύνδεσμο που απαιτείται από την κάθε εθνική έννομη τάξη για την σύσταση και την υπόσταση μιας εταιρίας, καθώς και αναφορικά με τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την εξακολούθηση της υπαγωγής της εν λόγω εταιρίας στη σχετική νομοθεσία που διέπει τη σύσταση και τη λειτουργία της.

1.1.1. Μορφές εγκατάστασης

Η εγκατάσταση διακρίνεται **σε κύρια**, όπου ευρίσκεται το κέντρο των οικονομικών δραστηριοτήτων του φυσικού προσώπου ή μιας εταιρίας,³ και σε **δευτερεύουσα** που συνίσταται στη δημιουργία υποκαταστήματος, πρακτορείου ή θυγατρικής ή οποιοσδήποτε άλλης υποδομής που αντανακλά την πρόθεση διατήρησης μόνιμης παρουσίας σε κράτος μέλος μέρους επιχειρήσεως εγκατεστημένα άλλο κράτος μέλος.⁴ Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 49 της συνθήκης μπορεί να εφαρμοσθεί σε περίπτωση μιας εγκατεστημένης σε κράτος μέλος επιχείρησης, **η οποία διαθέτει μόνιμη παρουσία σε άλλο κράτος μέλος, μέσω εμπορικών συμφωνιών** που έχει συνάψει με επιχειρηματίες ή μεσολαβητές, αναφορικά με την ίδρυση κέντρων διαβιβάσεων δεδομένων, τα οποία θέτουν στη διάθεση των χρηστών τα απαραίτητα μέσα τηλεματικής, συγκεντρώνουν και καταχωρίζουν προθέσεις στοιχήματος και τις διαβιβάζουν στην εν λόγω επιχείρηση.⁵ Έτσι, όταν μια επιχείρηση δραστηριοποιείται στη συγκέντρωση στοιχημάτων, μέσω μιας οργάνωσης πρακτορείων εγκατεστημένων σε άλλο κράτος μέλος, οι περιορισμοί που επιβάλλονται στη δραστηριότητα αυτών των πρακτορείων συνιστούν παρακώλυση της ελευθερίας εγκαταστάσεως.

³ Κ. Παμπούκης, Νομικά πρόσωπα και ιδίως εταιρίες στις συγκρούσεις νόμων, 2004.

⁴ Λ. Κοτσίρη, Ευρωπαϊκό Εμπορικό Δίκαιο, εκδ. σάκκουλα 2003, σελ. 278επ.

⁵ Κ. Παμπούκης, Ίδρυση και αναγνώριση των αλλοδαπών εταιριών ιδίως στα όρια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Δ/νη 1995, σελ. 241επ.,

Κάθε φυσικό πρόσωπο μπορεί να δημιουργήσει **μια ή περισσότερες δευτερεύουσες επαγγελματικές εγκαταστάσεις** και κάθε εταιρία μπορεί να **διατηρεί πολλές δευτερεύουσες εγκαταστάσεις** σε διάφορες χώρες-μέλη. Το δικαίωμα εγκατάστασης μπορεί να ασκηθεί από φυσικό πρόσωπο ή εταιρία με την απόκτηση ποσοστού συμμετοχής στο κεφάλαιο εγκατεστημένης σε άλλο κράτος μέλος εταιρίας, με την έννοια του άρθρου 54 παρ. 2 της συνθήκης, η οποία (συμμετοχή) παρέχει τη δυνατότητα αναμφισβήτητου επηρεασμού των αποφάσεων της εν λόγω εταιρίας και καθορισμού των δραστηριοτήτων της.⁶ Σημειώνεται ότι η δευτερεύουσα εγκατάσταση υπονοεί βέβαια την ύπαρξη κύριας εγκατάστασης, καθώς και οι επιμέρους μορφές της χαρακτηρίζονται από την οργανωτική και οικονομική εξάρτηση από την κεντρική διεύθυνση.⁷

Η *εν λόγω* συναλλαγή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των περί ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων διατάξεων της συνθήκης. Συνεπώς, εμπίπτουν στο πεδίο ελέγχου των περί ελεύθερης εγκατάστασης διατάξεων, οι εθνικές εκείνες ρυθμίσεις οι οποίες απαγορεύουν, παρακωλύουν ή καθιστούν λιγότερο ελκυστική την απόκτηση παρόμοιας συμμετοχής σε επιχείρηση (που εξομοιώνεται με εγκατάσταση) και πολύ περισσότερο οι ρυθμίσεις εκείνες που παραβιάζουν την αρχή της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών, όσον αφορά το δικαίωμα συμμετοχής τους στο κεφάλαιο των εταιριών, κατά την έννοια του άρθρου 54 της συνθήκης.

---

⁶ Δ. Τζουγανάτος, Ελευθερία εγκατάστασης νομικών προσώπων κατά τα άρθρα 52, 58 ΣυνθΕΟΚ και εταιρικό διεθνές δίκαιο, ΝοΒ 42(1994) σελ.14επ., Γ. Αργυρός, Η μετανάστευση των εταιριών και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο, ΔΕΕ 2002, σελ. 27επ.

⁷ Γ. Καλαβρός, Το δικαίωμα εγκατάστασης κατά την Συνθήκη της ΕΟΚ, 1983

1.1.2. Ελεύθερη εκλογή

Υποστηρίχθηκε, λοιπόν, ότι θα ήταν νοητό να αφήσει κανείς στους εταίρους και στους εταιρικούς διαχειριστές την καθαρή και απλή εκλογή της ιθαγένειας των εταιριών τους, την οποία θα όριζαν μέσα στα καταστατικά. Η λύση αυτή θα πρέπει να απορριφθεί σαν μη ορθή. Όπως τα φυσικά πρόσωπα δεν είναι δυνατό να αποκτήσουν με μόνη τη βούλησή τους την ιθαγένεια ενός κράτους και πρέπει να πληρούνται και ορισμένες προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος, κατά τον ίδιο τρόπο δεν είναι νοητό οι εταίροι να ορίσουν ελεύθερα την ιθαγένεια της εταιρίας τους.

1.1.3. Τόπος ιδρύσεως

Κατά μία άλλη άποψη για την αναγνώριση της ιθαγένειας μιας εταιρίας θα πρέπει να εφαρμοσθεί ο νόμος του τόπου ιδρύσεως της εταιρίας. Η θεωρία αυτή πρέπει να απορριφθεί. Ενδέχεται να ιδρυθεί μία εταιρία σε ένα τόπο και η δράση της, το κέντρο των αποφάσεων και το κέντρο της ασκήσεως της εμπορίας ή της παραγωγής να βρίσκεται σε άλλη χώρα. Η όλη δηλαδή προσωπικότητα της εταιρίας είναι δυνατό να διαμορφώνεται σε άλλη χώρα και όχι στον τόπο ιδρύσεως. Κατά τη θεωρία αυτή η εταιρία υπάγεται με την ίδρυσή της στο δίκαιο ενός τόπου που συμφέρει στους ιδρυτές, οι οποίοι μπορεί να μην αποτελούν την πλειοψηφία των εταίρων. Μία δε, αποξένωση της εταιρίας από τον τόπο ιδρύσεώς της μπορεί να πάρει την επίσημη μορφή της μεταβολής του τόπου της αρχικής έδρας. Η εξεταζόμενη θεωρία μπορεί να μην ανταποκρίνεται στη βούληση των εταίρων, οι οποίοι συνήψαν τυχαία τη σύμβαση σε ένα τόπο και οι οποίοι σκόπευαν η εταιρία τους να ασκήσει εμπορία σε άλλο τόπο.

1.1.4. Ενσωμάτωση

Στην Αγγλία και στις ΗΠΑ οι εταιρίες έχουν την εθνικότητα της χώρας μέσα στην οποία συντελέστηκαν οι διατυπώσεις της ιδρύσεως, της χώρας στην οποία έχουν καταχωρισθεί. Για το σύστημα αυτό ισχύουν όσα λέχθηκαν σχετικά με τη θεωρία του τόπου ιδρύσεως της εταιρίας, αν τόπος υπογραφής της εταιρικής συμβάσεως και καταχωρήσεως αυτής συμπίπτουν. Αν διαφέρουν, σύμφωνα με το εξεταζόμενο σύστημα, στην εταιρία θα πρέπει να εφαρμοσθεί το δίκαιο του τόπου καταχωρήσεως και θα αποκτηθεί η ιθαγένεια του κράτους στο οποίο υπάγεται ο τόπος αυτός. Στην περίπτωση αυτή διαφέρουν οι λύσεις που προκύπτουν από τις δύο θεωρίες. Αλλά ο προσδιορισμός του τόπου καταχωρήσεως μπορεί να ανταποκρίνεται στη βούληση των ιδρυτών της εταιρίας, οι οποίοι, ανάλογα με τα συμφέροντά τους, θα τον επιλέξουν, ώστε να μην αποκλείονται καταδολιεύσεις. Εκείνο που πρέπει να λεχθεί είναι ότι το σύστημα αυτό δε θα επιτρέπει ίσως, μετά την καταχώρηση, μεταβολή της ιθαγένειας της εταιρίας.

1.1.5. Πρόσωπα που διοικούν την εταιρία

Μία άλλη θεωρία υποστηρίζει, ότι τα κριτήρια για την απόκτηση της ιθαγένειας από την εταιρία, βασίζονται στην προσωπικότητα των εταίρων και εκείνων που διοικούν τις εταιρίες. Αλλά ουσιαστικά, λέγεται, πρόκειται για ένα μόνο, δηλαδή για τον έλεγχο. Κατά της απόψεως αυτής πρέπει να προταχθεί, ότι αν ληφθεί υπόψη η ιθαγένεια των προσώπων που ελέγχουν την εταιρία για τον προσδιορισμό της ιθαγένειάς της, η εταιρία δε θα έχει σταθερή ιθαγένεια. Τέλος, όταν

τον έλεγχο της εταιρίας έχουν περισσότεροι εταίροι διαφόρων ιθαγενειών, γεννιέται το ερώτημα ποια ιθαγένεια θα έχει η εταιρία .

1.1.6. Κέντρο εκμεταλλεύσεως

Άλλη λύση θα ήταν να δοθεί στην εταιρία η ιθαγένεια του κράτους στο οποίο βρίσκεται το κέντρο εκμεταλλεύσεως. Σύμφωνα με την εκδοχή αυτή η εταιρία μπορεί να έχει ουσιαστικό σύνδεσμο σε μία πολιτεία, επειδή βρίσκεται σ' αυτή το κέντρο εκμεταλλεύσεως. Όμως, ο δεσμός που δημιουργεί η έδρα της διοικήσεως είναι πιο σοβαρός και πιο στενός από ότι το κέντρο εκμεταλλεύσεως. Στην έδρα λαμβάνονται οι αποφάσεις και σ' αυτήν υπάγεται το κέντρο εκμεταλλεύσεως. Σχετικά πρέπει να λεχθεί, ότι μία εταιρία, που προσφέρει μόνο υπηρεσίες, δε θα έχει ή τουλάχιστον δε θα έχει σταθερό κέντρο εκμεταλλεύσεως και, επομένως, δε θα έχει ιθαγένεια.

1.1.7. Έδρα της εταιρίας

Υποστηρίχθηκε ακόμη και η άποψη του καθορισμού της ιθαγένειας της εταιρίας με βάση τον τόπο της έδρας της εταιρίας, που ορίζει το καταστατικό. Η θεωρία της έδρας είναι αυτή που κυριαρχεί στα συστήματα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου των κρατών που ισχύει το ηπειρωτικό νομικό σύστημα.⁸ Η άποψη αυτή είναι ορθή. Στην περίπτωση όμως, που η εκλογή του τόπου της έδρας από τους ιδρυτές δεν εξυπηρετεί τα συμφέροντα της εταιρίας, μπορεί να τροποποιηθεί το καταστατικό και να ορισθεί άλλος τόπος της έδρας και άλλη ιθαγένεια αυτής. Η θεωρία της πραγματικής έδρας έχει ως σκοπό της την προστασία των εταίρων της μειοψηφίας, των εταιρικών πιστωτών

---

⁸ Ελλάδα, άρθρο 10ΑΚ, Ολ.ΑΠ 2/2003, η εύρεση του εφαρμοστέου δικαίου γίνεται τα νομικά πρόσωπα μέσω της πραγματικής έδρας.

και των εργαζομένων. Αυτό συμβαίνει γιατί η θεωρία της πραγματικής έδρας έχει ως στόχο της να αντιμετωπίσει τις αδυναμίες του συστήματος της θεωρίας της καταστατικής έδρας, το οποίο αφού δεν απαιτεί την ταύτιση καταστατικής και πραγματικής έδρας, ενέχει τον κίνδυνο οι εταιρείες να συστήνονται στο κράτος το δίκαιο του οποίου περιέχει από ουσιαστική άποψη τις περισσότερο φιλελεύθερες ή λιγότερο καταναγκαστικές διατάξεις.

Η εταιρία συνδέεται ουσιαστικά με ένα τόπο και είναι φυσικό να παίρνει την ιθαγένειά της απ' αυτόν, ώστε να υπάγεται στη ρύθμιση του δικαίου του. Αν συμβαίνει αλλού να υπάρχει η έδρα της εταιρίας κατά το καταστατικό και αλλού να βρίσκεται η πραγματική έδρα, θα ληφθεί υπ' όψη η πραγματική έδρα για να προσδιορισθεί η ιθαγένεια της εταιρείας *«ως πραγματική έδρα θεωρείται όχι ο τόπος που αναφέρεται στο καταστατικό της εταιρίας, αλλά ο τόπος όπου ασκείται η πραγματική διοίκηση της εταιρίας»*⁹. Ισχύει η θεωρία της έδρας της εταιρείας. Όταν ο τόπος της καταστατικής έδρας και του κέντρου αποφάσεων είναι δύο διαφορετικοί τόποι, θα ληφθεί υπόψη η πραγματική η έδρα της εταιρίας, δηλαδή το κέντρο λήψεως των αποφάσεων.¹⁰¹¹

Το άρθρο 54 ΣΛΕΕ σε σχέση με την ελευθερία εγκατάστασης «εξομοιώνει» τα νομικά πρόσωπα με τα φυσικά. Η άσκηση της ελευθερίας εγκατάστασης από τις εταιρίες δεν έχει το ίδιο βαθμό αυτονομίας, διότι οι εταιρίες έχουν συσταθεί με βάση κάποιο εθνικό δίκαιο. Παρεμβαίνει η *θεωρία της έδρας*. Σύμφωνα με αυτήν η

⁹ Α. Σινανιώτη – Μαρούδη, Εμπορικό Δίκαιο-Εταιρίες, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 3^η έκδοση, 2012, σελ. 511

¹⁰ Ε. Κινινή, Ελευθερία εγκατάστασης κοινοτικών εταιριών και προστασία εταιρικών δανειστών, ΔΕΕ, 9-9/2005, σελ. 905επ.

¹¹ Α. Γραμματικάκη – Αλεξίου, Ζ. Παπασιώπη – Πασιά, Ε. Βασιλακάκης, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα, Θεσ/νίκη, 1997, σελ. 129

μετακίνηση της έδρας σε άλλο κράτος μέλος δεν είναι δυνατή χωρίς την προηγούμενη λύση και εκκαθάριση της εταιρίας και τη νέα σύσταση της στο κράτος μέλος υποδοχής. Ως εταιρίες νοούνται οι εταιρίες αστικού ή εμπορικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των συνεταιρισμών και των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, με εξαίρεση εκείνων που δεν επιδιώκουν κερδοσκοπικό σκοπό (άρθρ. 54 παρ. 2 ΣΛΕΕ). Για την έννοια της εταιρίας, από άποψη ελευθερίας εγκατάστασης, κρίσιμο στοιχείο είναι ο κερδοσκοπικός σκοπός έστω και αν η κερδοσκοπία δεν είναι πρωταρχικός στόχος.

- Οι δύο προϋποθέσεις της ελεύθερης εγκατάστασης.

Κατά την πρώτη, η εταιρία πρέπει να έχει συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους μέλους, δηλαδή να έλκει την ύπαρξή της από το σύνδεσμό της με συγκεκριμένη έννομη τάξη κράτους μέλους. Κατά τη δεύτερη, επιπρόσθετα «και» η εταιρία να έχει την καταστατική έδρα, την κεντρική της διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή της εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Συνθήκη δεν τοποθετείται ως προς τις θεωρίες της καταστατικής (σύστασης-συσσωμάτωσης) και πραγματικής έδρας. «Καταστατική έδρα» είναι εκείνη που ορίζεται ως τέτοια από το καταστατικό ή την ιδρυτική πράξη του νομικού προσώπου. Εάν αυτή δεν ορίζεται στις πράξεις αυτές αναζητείται η «πραγματική έδρα», δηλαδή ο τόπος όπου λειτουργεί η διοίκηση του νομικού προσώπου.¹² Το σημαντικότερο ίσως πρόβλημα, είναι ότι τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελούν τη διαφοροποίηση των δύο θεωριών και του τρόπου που καθορίζουν τα κράτη μέλη το δίκαιο που διέπει τις εταιρίες. Ειδικότερα, κράτη όπως η Ιρλανδία, η Δανία, η

---

¹² Α. Μάλλιου, Η θεωρία της πραγματικής θεωρίας και η θεωρία της ίδρυσης για τον καθορισμό της εθνικότητας των νομικών προσώπων, σε σχέση με την αρχή της ελεύθερης εγκατάστασης, άρ. 43 και 48 ΣυνθΕΚ ΔΝΦ 2003, σελ. 1526επ.

Ολλανδία ακολουθούν την θεωρία της ενσωμάτωσης/ίδρυσης (καθώς και το Ηνωμένο Βασίλειο για το οποίο όμως θα γίνει ειδική αναφορά λόγω Brexit). « Η θεωρία της ίδρυσης δέχεται ότι το δίκαιο του τόπου , με το οποίο ιδρύθηκε η εταιρία και στο οποίο διατηρεί τη καταστατική της έδρα , έχει αρμοδιότητα για τη ρύθμιση θεμάτων , που αφορούν στην ίδρυση και στην εσωτερική λειτουργία. Υποστηρίζει δηλαδή η θεωρία της ίδρυσης την αρμοδιότητα του δικαίου της χώρας , που διάλεξαν οι ιδρυτές για να επιτύχουν την ενσωμάτωση της εταιρίας»¹³Στον αντίποδα αυτής, υπάρχουν πολλά κράτη όπως η Γερμανία, η Γαλλία, η Ισπανία και η Ελλάδα που ρυθμίζουν το δίκαιο των εταιριών σύμφωνα με τη θεωρία της πραγματικής έδρας.

Το πρόβλημα της συνύπαρξης των δύο θεωριών αυτών εμφανίστηκε και στην κοινοτική νομολογία με βασικό ερώτημα: Μπορεί μια εταιρία με καταστατική έδρα σε κράτος μέλος να μεταφέρει την πραγματική της έδρα σε άλλο διατηρώντας συγχρόνως την κατά το δίκαιο της καταστατικής της έδρας νομική της οντότητα; ή πρέπει προηγουμένως να λυθεί και να επανασυσταθεί στο κράτος μέλος όπου μετακινήθηκε; Άρα, οι προϋποθέσεις «ζωής» ή «θανάτου» μιας εταιρίας καθορίζονται αποκλειστικά από το κράτος σύμφωνα με τη νομοθεσία του οποίου συνεστήθη η εταιρία; Αυτά τα ζητήματα θα αναλυθούν από πλευράς Ενωσιακού Δικαίου και της νομολογίας του Δ.Ε.Ε.

2. Διασυνοριακές συγχωνεύσεις

Ένας από τους κυριότερους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν και είναι η δημιουργία μιας ελεύθερης εσωτερικής αγοράς που να διευκολύνει την ανεμπόδιστη δυνατότητα συγκέντρωσης κεφαλαίων και επιχειρήσεων, ώστε να καθίσταται ευκολότερη και πιο

---

¹³ Α.Σινανιώτη –Μαρούδη , Εμπορικό Δίκαιο-Εταιρίες, εκδ, Νομική Βιβλιοθήκη , 3^η έκδοση,2012, σελ. 511

ανταγωνιστική η πρόσβαση στην Ευρωπαϊκή και Παγκόσμια αγορά. Στο πλαίσιο του ήδη διεθνοποιημένου και άκρως ανταγωνιστικού παγκόσμιου οικονομικού περιβάλλοντος, η ανάγκη για συγκεντρώσεις κεφαλαίων και επιχειρήσεων μέσω διασυνοριακών συγχωνεύσεων, εμφανίζεται διαρκώς αυξανόμενη και με μεγαλύτερη συχνότητα, όχι μόνο για τις μεγάλες επιχειρήσεις, αλλά κυρίως για εταιρείες προερχόμενες από μικρές αγορές, όπως είναι η ελληνική, η οποία δεν διαθέτει το απαραίτητο οικονομικό μέγεθος ώστε να μπορούν οι ελληνικές επιχειρήσεις να επιτυγχάνουν οικονομίες κλίμακας.¹⁴ Με τον όρο συγχώνευση – εξαγορά μπορούμε να δούμε ταυτόχρονα την νομική και την οικονομική αντιμετώπιση του ζητήματος.

Μία ή περισσότερες εταιρείες εξαγοράζονται από τρίτη εταιρεία - στην περίπτωση αυτή όλα τα στοιχεία ενεργητικού και παθητικού των εξαγοραζόμενων εταιριών μεταβιβάζονται στην εξαγοράζουσα εταιρεία. Αυτό σημαίνει στην πράξη τη διάλυση των εξαγοραζόμενων εταιριών, χωρίς ωστόσο να υπολογίζεται επίσημα ως εκκαθάριση. Η εξαγοράζουσα εταιρεία πρέπει να εκδώσει τίτλους (π.χ. μερίδια) που αντιπροσωπεύουν το κεφάλαιο της εταιρείας, σε αντάλλαγμα των στοιχείων ενεργητικού που έλαβε μέσω της μεταβίβασης. Ίσως επίσης χρειαστεί η καταβολή μετρητών ύψους το πολύ μέχρι το 10% της ονομαστικής ή λογιστικής αξίας των τίτλων της εξαγοράζουσας εταιρείας.

Δύο ή περισσότερες εταιρείες μεταβιβάζουν όλα τα στοιχεία ενεργητικού και παθητικού τους σε μια εξ ολοκλήρου νέα εταιρεία που πρόκειται να συστήσουν. Στην περίπτωση αυτή, οι εταιρείες που μεταβιβάζουν τα περιουσιακά τους στοιχεία θα διαλυθούν επίσης στο τέλος της διαδικασίας χωρίς να τηρηθεί η επίσημη διαδικασία

---

¹⁴ Θ. Κυριακόπουλος, Διασυνοριακές συγχωνεύσεις και φορολογικές ρυθμίσεις, Επιχείρηση, τεύχος 56/2010

εκκαθάρισης. Η νεοσυσταθείσα εταιρεία θα πρέπει να εκδώσει τίτλους (π.χ. μερίδια) που θα αντιπροσωπεύουν το κεφάλαιό της, στους κατόχους των εταιριών που μεταβίβασαν τα στοιχεία ενεργητικού τους. Ίσως επίσης χρειαστεί η καταβολή μετρητών ύψους το πολύ μέχρι το 10% της ονομαστικής ή λογιστικής αξίας αυτών των τίτλων.

Μια εταιρεία μεταβιβάζει όλα τα στοιχεία ενεργητικού και παθητικού της σε άλλη εταιρεία η οποία κατέχει ήδη όλους τους τίτλους της. Μετά τη μεταβίβαση, η εταιρεία που μετέφερε τα στοιχεία ενεργητικού διαλύεται χωρίς να τηρηθεί η επίσημη διαδικασία εκκαθάρισης.¹⁵

3. Το δικαίωμα της κινητικότητας των εταιριών μέσα από το Ενωσιακό Δίκαιο.

Όπως ήδη έχει αναφερθεί ήδη μία από τις βασικές αρχές λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων είτε αυτά είναι φυσικά είτε νομικά. Ειδικότερα, η ελευθερία των προσώπων αναφέρεται στα άρθρα 49 και 54 ΣΛΕΕ. Από την μελέτη των δύο σχετικών διατάξεων κάποιος θα μπορούσε να θεωρήσει ότι η Συνθήκη εγγυάται την ελευθερία εγκατάστασης. Όμως, εξαιτίας των δύο θεωριών γεννιέται ένα σημαντικό πρόβλημα. Συγκεκριμένα, ενώ αν μια εταιρία έχει συσταθεί σε κράτος μέλος που το εταιρικό δίκαιο ρυθμίζεται με την θεωρία της ενσωμάτωσης αυτή μπορεί να μεταφέρει την έδρα της, στην περίπτωση που έχουμε εφαρμογή του εταιρικού δικαίου με βάση την θεωρία της πραγματικής έδρας, δεν μπορεί να γίνει μεταφορά της καταστατικής έδρας αφού πρέπει να προχωρήσει σε λύση και εκκαθάριση της και μετά να επανασυσταθεί στο κράτος υποδοχής. Ουσιαστικά η μέθοδος αυτή είναι αποτρεπτική και παραβιάζει μια από τις βασικές αρχές της

¹⁵ http://europa.eu/youreurope/business/start-grow/mergers-acquisitions/index_el.htm

λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ζήτημα αυτό δεν απασχόλησε εξ αρχής τα κράτη μέλη καθώς στα πρώτα χρόνια οι ρυθμίσεις που γίνονταν είχαν ευρύτερο χαρακτήρα και υπήρξε η διάθεση συναίνεσης. Η αρχή έγινε με την θέσπιση της τρίτης οδηγίας για τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις και ακολούθησε αρκετά χρόνια μετά η επίκαιρη δέκατη οδηγία. Όμως, καμία από αυτές δεν έδωσε λύση στο πρόβλημα της μεταφοράς της καταστατικής έδρας. Για την λύση αυτού του προβλήματος προσπάθεια υπάρχει μέσω της 14^{ης} εταιρικής οδηγίας.

3.1. Η Τρίτη Οδηγία

Όλα τα μορφώματα εμπορικών εταιριών διέπονται από τους εθνικούς κανόνες των κρατών μελών που έχουν δημιουργηθεί. Στα περισσότερα κράτη μέλη μέχρι την υιοθέτηση της πρώτης οδηγίας δεν υπήρχε δυνατότητα για το δικαίωμα μεταφοράς της έδρας, ούτε ήταν επιτρεπτή η διασυνοριακή συγχώνευση μιας ημεδαπής εταιρίας με εταιρία τρίτης χώρας εντός της Ένωσης. Η διασυνοριακή συγχώνευση, συνιστώντας, ουσιαστικά, «λεπτομέρεια» της ελευθερίας εγκατάστασης¹⁶ έχρηζε άμεσης νομοθετικής ρύθμισης, προκειμένου να αποφευχθούν προσκόμματα ως προς την ανεμπόδιστη λειτουργία των εταιριών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εξαιτίας αυτού του περιορισμού και λαμβανομένου υπόψιν ότι ήδη από τα τέλη του 1950 υπήρξε διάθεση για την δημιουργία κοινής αγοράς ξεκίνησαν διαδικασίες εναρμόνισης των κρατών μελών που αφορούσαν το δικαίωμα διασυνοριακής αναδιάρθρωσης και συγχώνευσης των εταιριών. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας

---

¹⁶Βλ. Ε. Περάκη, Η νέα παρέμβαση του ΔΕΚ στο δίκαιο των εταιριών : Η διασυνοριακή συγχώνευση ως «ειδική λεπτομέρεια» της ελευθερίας εγκατάστασης, ΔΕΕ 3/2006, 285επ.

υιοθετήθηκε η Τρίτη οδηγία για τις εθνικές συγχωνεύσεις.¹⁷ Η προσπάθεια αυτή όμως δεν απέδωσε τα αναμενόμενα καθώς μεταξύ των κρατών μελών υπήρξαν μεγάλες διαφορές σε σχέση με τον τρόπο ρυθμίσεων που προβλέπει το εταιρικό δίκαιο. Αν σε αυτό συνυπολογίζουμε ότι τα περισσότερα κράτη- μέλη δεν εναρμονίζονταν στο Κοινοτικό Δίκαιο (κάτι που άλλαξε μετά την Συνθήκης της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης το 1986), η συνεισφορά της τρίτης οδηγίας στο θέμα μας ήταν αμελητέα. Η Τρίτη Οδηγία τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2007/63/ΕΚ. *«Ειδικότερα, η τροποποίηση¹⁸ αναφέρεται στο ότι δεν είναι αναγκαία ούτε η εξέταση των σχεδίων συγχώνευσης ή διάσπασης αντίστοιχα ,ούτε η έκθεση εμπειρογνομόνων για το αν έχουν συμφωνήσει όλοι οι μέτοχοι ή οι κάτοχοι άλλων τίτλων που παρέχουν δικαίωμα ψήφου σε κάθε μία από τις εταιρείες που συμμετέχουν στη συγχώνευση ή στη διάσπαση.»* . Αυτό οδήγησε στην ανάγκη για την προβολή νέων προτάσεων όπως αυτής της Επιτροπής το 1984 η οποία κατέθεσε πρόταση για την Οδηγία περί διασυνοριακών συγχωνεύσεων. Οι προσπάθειες της επιτροπής έφεραν αποτελέσματα αρχικά μέσω της θέσπισης της Ευρωπαϊκής Εταιρίας το 2001 και με την υιοθέτηση της Δεκάτης οδηγίας το 2005.

3.2. Η Δεκάτη οδηγία για τις Διασυνοριακές Συγχωνεύσεις

Η δεκάτη οδηγία ήρθε να ρυθμίσει το δικαίωμα των εταιριών στην διασυνοριακή συγχώνευση. Όπως αναφέρεται στο Προοίμιο της Οδηγίας, σκοπός της είναι *« η θέσπιση κοινοτικών διατάξεων για την διευκόλυνση των διασυνοριακών συγχωνεύσεων μεταξύ κεφαλαιουχικών εταιριών διαφόρων μορφών τις οποίες διέπει η*

¹⁷ A. Ugliano « The New Cross-Border Merger Directive : Harmonisation of European Company Law and Free Movement», European Business Law Review, 18/3,2007, σελ. 585,586

¹⁸ Α.Σινανιώτη –Μαρούδη , Εμπορικό Δίκαιο-Εταιρίες Τόμος 2 , εκδ, Αντ Ν Σάκκουλα , 2^η έκδοση, 2010, σελ. 684

νομοθεσία διαφορετικών κρατών μελών». ¹⁹ Η Δέκατη Εταιρική Οδηγία είχε ως γνώμονα ότι περιορισμοί εθνικής νομοθεσίας που έρχονται σε αντίθεση με την ελευθερία εγκατάστασης ή την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων είναι αντίθετοι στην λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μπορούν όμως να γίνουν δεκτοί ²⁰ βάσει της νομολογίας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκής Ένωσης κυρίως για λόγους δημοσίου συμφέροντος και εφόσον επιπρόσθετα είναι αναγκαίοι για την εκπλήρωση των επιτακτικών αυτών λόγων δημοσίου συμφέροντος και αναλογικοί προς αυτούς. Στόχος της Δέκατης Εταιρικής Οδηγίας υπήρξε η διευκόλυνση των συγχωνεύσεων σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω της υιοθέτησης μίας κοινής, ενιαίας και ασφαλούς διαδικασίας για την απρόσκοπτη πλέον επίτευξη της διασυνοριακής συγχώνευσης. Οι τρόποι συγχωνεύσεως με βάση την Οδηγία είναι τρεις : 1) Με την συγχώνευση μέσω απορροφήσεως, όπου μία η περισσότερες εταιρίες μεταβιβάζουν μέσω της διάλυσης τους και χωρίς εκκαθάριση όλα τα περιουσιακά τους στοιχεία σε μία άλλη προϋπάρχουσα εταιρία, 2) Την συγχώνευση μέσω της δημιουργίας μιας νέας εταιρίας, όπου δύο ή περισσότερες εταιρίες μεταβιβάζουν μέσω της διάλυσής τους και χωρίς εκκαθάριση όλα τα περιουσιακά τους στοιχεία στην νέα εταιρία η οποία δημιουργείται για τον σκοπό αυτόν και 3) Με την απορρόφηση θυγατρικής από την μητρική εταιρία, όπου η θυγατρική μεταβιβάζει κατά την διάλυσή της χωρίς εκκαθάριση όλα τα

---

¹⁹ Οδηγία 2005/56/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Οκτωβρίου 2005 δια τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις κεφαλαιουχικών εταιριών, ΕΕ L310, Προοίμιο, παρ.1

²⁰ Α.Σινανιώτη –Μαρούδη , Εμπορικό Δίκαιο-Εταιρίες Τόμος 2 , εκδ, Αντ Ν Σάκκουλα , 2^η έκδοση,2010, σελ. 691

περιουσιακά της στοιχεία στην μητρική, η οποία κατέχει όλους τους τίτλους ή τα μερίδια του εταιρικού της κεφαλαίου.²¹

Για την επίτευξη αυτού του αποτελέσματος σύμφωνα με την Οδηγία απαιτείται η τήρηση πέντε προϋποθέσεων:

α. Οι εταιρίες πρέπει να έχουν συσταθεί σύμφωνα με το δίκαιο κράτους μέλους της Ένωσης.²²

β. Η καταστατική έδρα, η κεντρική διοίκηση ή η κύρια εγκατάσταση των συγχωνευομένων εταιριών πρέπει να βρίσκεται εντός της Ένωσης.²³

γ. Δύο τουλάχιστον από περισσότερες εταιρίες θα πρέπει να διέπονται από δίκαιο διαφορετικών κρατών μελών.²⁴

δ. Η εθνική νομοθεσία των κρατών μελών πρέπει να επιτρέπει τη συγχώνευση σε αυτούς τους τύπους των εταιριών.²⁵

και ε. Οι εταιρίες πρέπει να συμμορφώνονται με τις σχετικές διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας που τις διέπει.²⁶

Μέσω της οριοθέτησης των προϋποθέσεων και της διαδικασίας των διασυνοριακών συγχωνεύσεων γίνεται αντιληπτό, ότι έχουμε την θέσπιση ενός γενικού πλαισίου για την χρήση του δικαιώματος χωρίς να καθορίζονται ενιαίοι κανόνες για κάθε κράτος μέλος. Λόγω όμως του σύνθετου τρόπου αντιμετώπισης της έννοιας της έδρας ανάμεσα στα δύο νομικά συστήματα που επικρατούν στα κράτη μέλη της Ένωσης η Οδηγία αυτή δεν μπόρεσε να οδηγήσει στις επιθυμητές

²¹ Άρθρο 2 παρ.2 Οδηγία 2005/86/EK

²² Άρθρο 1 της Οδηγίας 2005/86/EK

²³ Άρθρο 1 της Οδηγίας 2005/86/EK

²⁴ Άρθρο 1 της Οδηγίας 2005/86/EK

²⁵ Άρθρο 4 της Οδηγίας 2005/86/EK

²⁶ Άρθρο 4 της Οδηγίας 2005/86/EK

λύσεις. Χαρακτηριστική παράλειψη της οδηγίας υπήρξε ότι σε αυτή δεν έγινε πρόνοια για τις κοινοτικές εταιρίες, διότι, οι εθνικές νομοθεσίες των κρατών μελών δεν προέβλεπαν αυτού του τύπου τις συγχωνεύσεις, με αποτέλεσμα να περιορίζεται η ελευθερία εγκατάστασης των εταιριών. Έτσι, παράλληλα προς την διαδικασία υιοθέτησης της δεκάτης οδηγίας είχε ήδη ξεκινήσει και η προσπάθεια για την υιοθέτηση της Δέκατης τέταρτης Οδηγίας.

3.3. Η Δέκατη τέταρτη Οδηγία (μεταφορά έδρας)

Η 14^η εταιρική οδηγία για ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα αποτελούσε μια από τις προτεραιότητες του Σχεδίου δράσης της Επιτροπής για τον εκσυγχρονισμό του εταιρικού δικαίου. Η 14^η εταιρική οδηγία είχε ως σκοπό την εναρμόνιση του εταιρικού δικαίου των κρατών μελών και την διευκόλυνση της κινητικότητας εντός της Ένωσης. Η 14^η εταιρική οδηγία αφορούσε την δυνατότητα μεταφοράς της καταστατικής έδρας μιας εταιρίας από το ένα κράτος μέλος σε άλλο με αλλαγή του εφαρμοστέου δικαίου, χωρίς να απαιτείται η λύση και εκκαθάριση της εταιρίας από το κράτος προέλευσης. Αξίζει όμως να γίνει αναφορά στις προσπάθειες που έχουν γίνει για την θέσπιση της η οποία όμως ακόμα και σήμερα δεν έχει καταστεί δυνατή παρόλη την αναγκαιότητα της. Ειδικότερα, το 1997 η Επιτροπή προχώρησε στην σύνταξη σχεδίου πρότασης της 14ης εταιρικής Οδηγίας για τη μεταφορά της έδρας των εταιριών εντός της Κοινότητας.²⁷ Συνέχεια της προσπάθειας αυτής ήρθε στις 21 Μαΐου 2003 όταν η Επιτροπή παρουσίασε ένα Σχέδιο Δράσης για τον Εκσυγχρονισμό του Εταιρικού Δικαίου και την Ενίσχυση της Εταιρικής Διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση,²⁸ όπου η

²⁷ Document No XV/D2/6002/97 – EN REV. 2.

²⁸ COM (2003)284 τελικό

υιοθέτηση μιας Οδηγίας για τη διασυνοριακή μεταφορά της καταστατικής έδρας θεωρείτο ως άμεση προτεραιότητα, με σκοπό τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και ανταγωνιστικότητας των εταιριών στην ευρωπαϊκή αγορά. Μάλιστα στις 26 Φεβρουαρίου 2004, η Επιτροπή υπέβαλε νέο σχέδιο πρότασης Οδηγίας για τη διασυνοριακή μεταφορά της καταστατικής έδρας των εταιριών και ξεκίνησε δημόσιες διαβουλεύσεις, στις οποίες το εν λόγω σχέδιο έτυχε ευρύτατης αποδοχής.²⁹ Το σχέδιο περιείχε 10 σημεία σύμφωνα με τα οποία, η μέλλουσα Οδηγία θα πρέπει να καλύπτει τη μεταφορά της καταστατικής έδρας χωρίς λύση και εκκαθάριση, αλλά με συνακόλουθη μετατροπή της ενδιαφερόμενης εταιρίας σε εταιρία του δικαίου του κράτους-μέλους υποδοχής. Το αποτέλεσμα του εν λόγω εγχειρήματος θα εξαρτάτο από τη συμμόρφωση με τις απαιτήσεις για την εγγραφή στο μητρώο εταιριών του εν λόγω κράτους-μέλους, στις οποίες θα μπορούσε να υπήρχε το ενδεχόμενο να απαιτηθεί να βρίσκεται η καταστατική και πραγματική έδρα στον αυτό τόπο.³⁰ Ενώ όμως όλοι περίμεναν την εξελικτική διαδικασία για την θέσπιση της 14^{ης} οδηγίας, τον Οκτώβριο του 2007 η Επιτροπή ανακοινώνει ότι οι εργασίες για την υιοθέτηση της 14ης Οδηγίας εγκαταλείπονται,³¹ κάτι που οδήγησε σε ευρείες αντιδράσεις και έντονη κριτική για την ενέργειά της αυτή.³² Η Επιτροπή επικαλέστηκε ως αιτιολογία διακοπής των εργασιών για την υιοθέτηση της 14ης εταιρικής Οδηγίας την αναμενόμενη τότε απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Cartesio*, όπου θεωρούσε ότι η οιαδήποτε νομοθετική

²⁹ www.europa.eu/domestic_market/company/seattransfer/2004-cosult_de.htm.

³⁰ Κορνηλία Ιγγλέση & Γεώργιος Αργυρός, Η μεταφορά της έδρας των εταιριών και η 14η εταιρική Οδηγία, τμητικός τόμος Λεωνίδα Γεωργακόπουλου, vol I, Τράπεζα της Ελλάδος, 2016, σελ.131

³¹ Η απόφαση ανακοινώθηκε από τον τότε αρμόδιο Επίτροπο Mc Creeny στο 5ο Συνέδριο Ευρωπαϊκής Εταιρικής Διακυβέρνησης και Εταιρικού Δικαίου στο Βερολίνο στις 28 Ιουνίου 2007, Speech 09/441: Company Law and Corporate Governance Today

³² Βλ. G. Vossestein, Transfer of the Registered Office. The European Commission's Decision not to Submit a Proposal for a Directive, 4 (2008) Utrecht Law Review, 53.

πρωτοβουλία από πλευράς της Ένωσης σχετικά με τη μεταφορά της καταστατικής έδρας θα μπορούσε σύντομα να υπερκερασθεί από τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου. Ακολούθως, η Επιτροπή απάντησε ότι θεωρεί ότι το νομοθετικό πλαίσιο της Ένωσης για ζητήματα εταιρικών ζητημάτων, όπως είναι ο Κανονισμός για την Ευρωπαϊκή Εταιρία,³³ ο Κανονισμός για την Ευρωπαϊκή Συνεταιριστική Εταιρία³⁴ καθώς και η Οδηγία για τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις,³⁵ καλύπτουν την δυνατότητα μια εταιρίας να προχωρήσει στην διασυνοριακή μεταφορά της έδρας της και, για το λόγο αυτό, τα αποτελέσματα της οικονομικής ανάλυσης για την πρόσθετη αξία που θα έδινε η υιοθέτηση μιας Οδηγίας στη μεταφορά της καταστατικής έδρας των εταιριών δεν ήταν σαφή.³⁶ Στον αντίποδα το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το οποίο κρίνοντας ότι υπάρχει άμεση ανάγκη υιοθέτησης της 14ης Οδηγίας, κατέθεσε το Ψήφισμά της 10ης Μαρτίου 2009 σε συστάσεις στην Επιτροπή να αναλάβει νομοθετική πρωτοβουλία σχετικά με τη διασυνοριακή μεταφορά της καταστατικής έδρας των εταιριών.³⁷ Οι συστάσεις του εν λόγω Ψηφίσματος δεν εισακούστηκαν, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επανήλθε και με νέο Ψήφισμα, το Φεβρουάριο του 2012, όπου περιέχονταν λεπτομερείς συστάσεις και μια σαφέστατη προτροπή προς την Επιτροπή για την ανάληψη σχετικής νομοθετικής πρωτοβουλίας.³⁸ Μέσω των προσπαθειών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αλλά και κριτικής που έγινε προς την Επιτροπή, αυτή προχώρησε στην επανέναρξη των διαδικασιών προς την θέσπιση της

³³ Ε.Περάκη, Η Ελληνική Ευρωπαϊκή Εταιρία (Societas Europaea), Νομική Βιβλιοθήκη, 2006.

³⁴ Κανονισμός 1435/2003

³⁵ Οδηγία 2005/56/ΕΚ

³⁶ European Commission, Impact Assessment on the Directive on the Cross-Border Transfer of Registered Office, SEC (2007) 1707, Brussels, 12 December 2007.

³⁷ Έγγραφο 2008/2196

³⁸ Έγγραφο P7_TA (2012) 0019

14¹⁵ οδηγίας. Ειδικότερα, στις 14 Ιανουαρίου 2013 η Επιτροπή ξεκίνησε πάλι δημόσιες διαβουλεύσεις ώστε να διαπιστωθεί το όφελος το οποίο θα μπορούσε να προκύψει από την υιοθέτηση της 14ης Οδηγίας για τη διασυνοριακή μεταφορά της καταστατικής έδρας των εταιριών.³⁹ Η ανταπόκριση στις εν λόγω διαβουλεύσεις ήταν μικρή από την πλευρά των επιχειρήσεων, δεδομένου ότι μετά τη μακρόχρονη περιπέτεια για την υιοθέτηση σχετικής πρότασης για τη μεταφορά της καταστατικής έδρας και τις συνεχείς σχετικές δημόσιες διαβουλεύσεις, είναι λογικό να υπάρχει μια κόπωση αναφορικά με το εν λόγω ζήτημα, όπως επίσης και μια αμφισβήτηση της θέλησης της Επιτροπής να προβεί στις σχετικές ενέργειες.⁴⁰ Τα αποτελέσματα αυτών των διαβουλεύσεων δημιούργησαν ένα κλίμα υπέρ της λήψης νομοθετικής πρωτοβουλίας από πλευράς των οργάνων της Ένωσης η οποία θα έλυνε το ζήτημα της διασυνοριακής μεταφοράς της καταστατικής έδρας των εταιριών ελεύθερα εντός της Ένωσης καθώς η μέχρι σήμερα σχετική νομολογία του ΔΕΕ δεν έχει οδηγήσει σε πλήρη επίλυση του ζητήματος.

3.3.1. Οι πρόνοιες της 14¹⁵ Οδηγίας

Οι προτεινόμενες λύσεις για την επίτευξη της δυνατότητας διασυνοριακής μεταφοράς της καταστατικής έδρας έρχεται αντιμέτωπη με τέσσερα ζητήματα: α) το δίκαιο που θα ρυθμίζει συνολικά από αρχής μέχρι τέλους την διαδικασία της διασυνοριακής μεταφοράς της έδρας, β) τους όρους και τις προϋποθέσεις σύμφωνα με τις οποίες θα είναι αυτή δυνατή, γ) την διαδικασία που θα

³⁹http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2013/seat-transfer/docs/summary-of-responses_en.pdf, p.2.

⁴⁰ Κορνηλία Ιγγλέση & Γεώργιος Αργυρός, Η μεταφορά της έδρας των εταιριών και η 14η εταιρική Οδηγία, τιμητικός τόμος Λεωνίδα Γεωργακόπουλου, vol I, Τράπεζα της Ελλάδος, 2016, σελ.133

ακολουθείται για την εκάστοτε περίπτωση και δ) τα μέσα που θα προστατεύουν τα έννομα συμφέροντα τρίτων (δανειστών – εργαζομένων) οι οποίοι θα θίγονται από την διασυνοριακή μεταφορά της έδρας μιας εταιρίας.⁴¹

Για τα ζητήματα αυτά χαρακτηριστική είναι η 2^η σύσταση της πρότασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που αναφέρει «*Η οδηγία θα πρέπει να επιτρέπει στις εταιρείες να ασκούν το δικαίωμα σύστασής τους μέσω μετεγκατάστασης σε κράτος μέλος υποδοχής χωρίς απώλεια της νομικής προσωπικότητάς τους, αλλά μέσω της μετατροπής τους σε εταιρείες που διέπονται από τη νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής και χωρίς να είναι αναγκαία η εκκαθάρισή τους. Η μεταφορά δεν θα πρέπει να καταστρατηγεί νομικούς, κοινωνικούς και φορολογικούς όρους. Η μεταφορά πρέπει να τίθεται σε ισχύ κατά την ημερομηνία της καταχώρησης στο κράτος μέλος υποδοχής. Από την ημερομηνία της καταχώρησης στο κράτος μέλος υποδοχής η εταιρεία πρέπει να διέπεται από τη νομοθεσία του συγκεκριμένου κράτους. Η μεταφορά δεν πρέπει να έχει επιπτώσεις στις νομικές σχέσεις της εταιρείας με τρίτα μέρη. Η μεταφορά πρέπει να χαρακτηρίζεται από φορολογική ουδετερότητα, σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας 90/434/ΕΟΚ.*»⁴²

3.4. Η ενοποίηση του εταιρικού δικαίου στις ΗΠΑ

Σε αντιδιαστολή προς την αντιμετώπιση του Ενωσιακού Δικαίου αξίζει μια μικρή αναφορά στις ΗΠΑ των οποίων η κρατική δομή στηρίζεται στο σύστημα της Κοινοπολιτείας , και είναι συχνό το φαινόμενο υιοθέτησης νόμων για την εναρμόνιση όλων των

---

⁴¹ Ομοίως με 25, σελ.134

⁴² <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2012-0008+0+DOC+XML+V0//EL>

πολιτειών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα για τα ζητήματα που μας απασχολούν είναι οι εργασίες της National Conference of Commissioners on Uniform State Laws (NCCUSL) των ΗΠΑ,⁴³ ως παράδειγμα ενοποίησης του δικαίου μέσω της κεντρικής διαμόρφωσης συστάσεων, έστω και αν η νομοθετική αρμοδιότητα παραμένει αποκεντρωμένη στις επιμέρους Πολιτείες. Η προσπάθεια για την σύνταξη ενός εταιρικού νόμου ο οποίος θα προχωρούσε την εναρμόνιση των δικαίων των Πολιτειών ξεκίνησε το 1920. Η NCCUSL ολοκλήρωσε ένα *Uniform Business Corporation Act (UBCA)* το 1928. Ο UBCA σχεδιάστηκε ως ομοιόμορφος (*uniform*) νόμος, με αντικείμενο ρύθμισης όλες τις εταιρίες, που θα έπρεπε να υιοθετηθεί κατά τρόπο ενιαίο χωρίς τροποποιήσεις από τις επιμέρους Πολιτείες. Ωστόσο, ο UBCA δεν σημείωσε επιτυχία: Υιοθετήθηκε από λίγες μόνο μικρές Πολιτείες, όπως η Λουιζιάνα, η Ουάσιγκτον και το Κεντάκυ. Αυτό υπήρξε η αιτία που το 1943 η NCCUSL άλλαξε τακτική και αναμόρφωσε το σχέδιο ως πρότυπο νόμο. Αλλά και η μεταβολή αυτή δεν έφερε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα και το κείμενο αποσύρθηκε το 1958.⁴⁴ Στον ίδιο χρόνο, η American Bar Association (ABA) καταθέτει δικές τις θέσεις για την σύσταση σχεδίου με την ονομασία «Model Business Corporation Act» (MBCA), το οποίο δημοσίευσε το 1946, κάτι που οδήγησε στην συνέχεια της προσπάθειας, μέσω ειδικής επιτροπής (Committee on Corporate Laws) του Τμήματος Δικαίου Εταιριών, Τραπεζών και Επιχειρήσεων (Section on Corporation, Banking, and Business Law).⁴⁵ Σε αντίθεση με τον UBCA, ο MBCA σημείωσε μεγάλη επιτυχία και υιοθετήθηκε από την πλειονότητα των

⁴³ Κ. Zweigert/H. Kotz, *An Introduction to Comparative Law*, 3η έκδ., 1998, § 17 III. Ειδικά για το εταιρικό δίκαιο, R. Romano, *The Genius of American Corporate Law*, 1993, σελ. 128 επ.,

⁴⁴ Th. Baums / P. Kruger Andersen / Ε. Περάκης, *Το εγχείρημα σύνταξης ενός Ευρωπαϊκού Πρότυπου Εταιρικού Νόμου*, ΔΕΕ, 12/2008

⁴⁵ R.W. Hamilton, *The Revised Model Business Corporation Act: Comment and Observations. Reflections of a Reporter*, 63 *Texas Law Review*, 1985 σελ. 1457

Πολιτειών των ΗΠΑ, αποτέλεσε δε πηγή έμπνευσης για την αμερικανική θεωρία εταιρικού δικαίου, τις πολιτειακές νομοθεσίες, αλλά και τη νομολογία.⁴⁶ Ο MBCA αναθεωρήθηκε εκτεταμένα το 1984, και δημοσιεύθηκε ως «Revised Model Business Corporation Act» (RMBCA).⁴⁷ Ο RMBCA αναθεωρείται έκτοτε σε ετήσια βάση, οι προτεινόμενες δε αναθεωρήσεις δημοσιεύονται στο περιοδικό Business Lawyer της ABA. Η βασική εταιρική οντότητα που ρυθμίζεται από τον RMBCA είναι η ανώνυμη εταιρία ευρείας διασποράς (publicly held corporation). Μέσω αυτών των ρυθμίσεων έχει επιτευχθεί και στις 50 Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής ένα ενιαίο ρυθμιστικό πλαίσιο όσον αφορά το εταιρικό δίκαιο για τις Ανώνυμες Εταιρίες. Όλη αυτή η διαδικασία επηρέασε έστω και αργά την Ένωση όπου από τα τέλη Σεπτεμβρίου του 2007 έχει συγκροτηθεί επιτροπή με σκοπό την αναζήτηση δυνατοτήτων σύνταξης ενός «Ευρωπαϊκού Πρότυπου Εταιρικού Νόμου» (“European Model Company Act”), που θα λειτουργήσει ως εναλλακτική και συμπληρωματική λύση σε σχέση με τις υφιστάμενες κοινοτικές μεθόδους για τη σύγκλιση του κοινοτικού δικαίου.⁴⁸ Ο Πρότυπος Νόμος δεν έρχεται να υποκαταστήσει τη νομοθετική λειτουργία των οργάνων της Ένωσης, συνεπώς δεν μπορεί να οδηγήσει σε ένα δεσμευτικό κείμενο με τη μορφή κανονισμού ή οδηγίας, αλλά θα αφήνει στα κράτη- μέλη ικανό ελεύθερο χώρο για δικές τους ιδέες και ρυθμίσεις, παρέχοντας τους τη μέγιστη ευελιξία για τη δόμηση της επιχειρηματικής τους δράσης.⁴⁹ Σκοπός του είναι να εισάγει ευρέως αποδεκτούς ομοιόμορφους κανόνες, δομημένους στη βάση των

⁴⁶ R.A.Booth, Model Business Corporation Act - 50th Anniversary, Bus.Law. 56, 2000, 63

⁴⁷ M. A. Eisenberg, Corporations and Other Business Associations. Statutes, Rules, Materials, and Forms, 2007, σελ. 677.

⁴⁸ Th. Baums / P. Kruger Andersen / E. Περάκης, Το εγχείρημα σύνταξης ενός Ευρωπαϊκού Πρότυπου Εταιρικού Νόμου, ΔΕΕ, 12/2008

⁴⁹ Th. Baums / P. Kruger Andersen / E. Περάκης, Το εγχείρημα σύνταξης ενός Ευρωπαϊκού Πρότυπου Εταιρικού Νόμου, ΔΕΕ, 12/2008

κοινών παραδόσεων των κρατών-μελών και του υπάρχοντος κοινοτικού κεκτημένου, οι οποίοι θα βοηθούν στην ανάπτυξη βέλτιστων πρακτικών για την εναρμόνιση των εταιρικών νομοθετημάτων των κρατών μελών.⁵⁰ Ένας πρότυπος νόμος που θα αντικαθιστούσε την υποχρεωτικότητα μιας οδηγίας ή ενός κανονισμού με μια έλλογη σύσταση προς τα κράτη-μέλη, θα μπορούσε να αποτελέσει μια λειτουργική εναλλακτική λύση σε σχέση με το παρόν κανονιστικό μείγμα καθώς θα λειτουργεί ανεξάρτητα από αναφορές σε άλλα εθνικά δίκαια.⁵¹

4. Η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την μεταφορά έδρας και σύστασης δευτερεύουσας εγκατάστασης εταιριών.

Το ΔΕΕ έχει ασχοληθεί με το ζήτημα της κινητικότητας των εταιριών εντός της Ένωσης από τις αρχές του 1980 χωρίς έως σήμερα να έχει δοθεί μια οριστική επίλυση του ζητήματος καθώς υπήρξαν μεταστροφές της νομολογίας. Υπάρχουν όμως κάποιες αποφάσεις οι οποίες θεωρούνται οδηγίοι και έχουν κριθεί τόσο από τους νομικούς επιστήμονες όσο και από τα δικαστήρια κρατών μελών. Η πρώτη υπόθεση που απασχόλησε το ΔΕΕ ήταν με την υπόθεση Επιτροπή κατά Γαλλίας, υπόθεση 270/1983, απόφαση 28.01.1986 Συλλογή 1986, σελ. 286επ. Στην πρώτη αυτή υπόθεση, η οποία δεν αφορούσε άμεσα εμπορικές εταιρίες αλλά φορολογικές διατάξεις του Γαλλικού Κράτους, βάσει των οποίων προβλεπόταν φορολογική ελάφρυνση μόνο σε όσες εταιρίες είχαν την καταστατική τους έδρα στην Γαλλία ή και σε Γαλλικές θυγατρικές αλλοδαπών εταιριών όχι όμως σε

---

⁵⁰Th. Baums / P. Kruger Andersen / Ε. Περάκης, Το εγχείρημα σύνταξης ενός Ευρωπαϊκού Πρότυπου Εταιρικού Νόμου, ΔΕΕ, 12/2008

⁵¹Th. Baums / P. Kruger Andersen / Ε. Περάκης, Το εγχείρημα σύνταξης ενός Ευρωπαϊκού Πρότυπου Εταιρικού Νόμου, ΔΕΕ, 12/2008

υποκαταστήματα αλλοδαπών εταιριών ή σε εταιρικές συμμετοχές μέσω πρακτορείων. Το ΔΕΕ δέχθηκε την προσφυγή της Επιτροπής ότι η ρύθμιση του Γαλλικού νόμου έρχεται σε αντίθεση με το Ενωσιακό Δίκαιο και παρεμποδίζει την ελευθερία εγκατάστασης. Η Δεύτερη υπόθεση που απασχόλησε το ΔΕΕ ήταν η υπόθεση C-79/85 Segers κατά Bedrijfsvereniging voor Bank- en Verzekeringswezen, Groothandel en Vrije Beroepen, απόφαση 10.07.1986, Συλλογή 1986, σελ. 2373επ. Στην υπόθεση αυτή, ο Ολλανδός Segers, ο οποίος διατηρούσε ατομική επιχείρηση στην Ολλανδία, αποφάσισε να ιδρύσει μια εταιρία στο Λονδίνο με έδρα εκεί και να μετατρέψει την επιχείρηση του στην Ολλανδία υποκατάστημα της Βρετανικής εταιρίας. Για την εκπλήρωση του σκοπού του απαιτείτο να έχει βεβαίωση παροχής κοινωνικής ασφάλισης χορηγούμενη από τις Ολλανδικές αρχές. Στο αίτημα του αυτό, οι Ολλανδικές αρχές αρνήθηκαν να του χορηγήσουν το συγκεκριμένο πιστοποιητικό επικαλούμενη ότι ο Segers ήταν διαχειριστής εταιρίας, η οποία είχε την καταστατική της έδρα στην Αγγλία, ασκούσε όμως το σύνολο των διαχειριστικών πράξεων στην Ολλανδία, καταστρατηγώντας το Ολλανδικό δίκαιο. Το ΔΕΕ δικαίωσε τον Segers αναφέροντας ότι «απαγορεύεται στις αρμόδιες αρχές κράτους μέλους να αρνηθούν την υπαγωγή διευθυντή εταιρίας στις ευεργετικές διατάξεις εθνικού συστήματος παροχών υγείας για το μόνο λόγο ότι η εταιρία ιδρύθηκε σύμφωνα με τη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους όπου έχει, επίσης, την έδρα της, ακόμα και αν δεν ασκεί εκεί εμπορική δραστηριότητα».⁵² Η συνέχεια δίνεται με μια υπόθεση η οποία άνοιξε την πραγματική απελευθέρωση της κινητικότητας των εταιριών.

---

⁵²<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=93723&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1464094>

4.1. Υπόθεση Daily Mail. (Απόφαση του Δικαστηρίου της 27ης Σεπτεμβρίου 1988. The Queen κατά H. M. Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail and General Trust plc).

Βρισκόμαστε στα 1988 και βάσει του τότε εμπορικού νόμου για τις κεφαλαιουχικές εταιρίες, εταιρία που έχει συσταθεί σύμφωνα με την Βρετανική νομοθεσία και έχει την καταστατική της έδρα στο Ηνωμένο Βασίλειο, μπορούσε να εγκαταστήσει την κεντρική της διοίκηση και το κέντρο ελέγχου εκτός Ηνωμένου Βασιλείου χωρίς όμως να χάσει την νομική της προσωπικότητα ή την ιδιότητα της ως εταιρία Βρετανικού Δικαίου. Με βάση την συγκεκριμένη νομοθεσία η προσφεύγουσα, που είναι εταιρία χαρτοφυλακίου και επενδύσεων, ζήτησε το 1984 την άδεια που προβλέπεται από την προαναφερθείσα εθνική διάταξη, με σκοπό να μεταφέρει την κεντρική της διοίκηση και το κέντρο ελέγχου της στις Κάτω Χώρες, η νομοθεσία των οποίων δεν εμποδίζει τις αλλοδαπές εταιρίες να εγκαταστήσουν εκεί την κεντρική τους διοίκηση. Η εταιρία είχε, μεταξύ άλλων, την πρόθεση να συγκαλεί εκεί το διοικητικό της συμβούλιο και να μισθώσει γραφεία για τις διοικητικές της υπηρεσίες στη χώρα αυτή χωρίς να αναμείνει την άδεια αυτή. Στη συνέχεια αποφάσισε να ανοίξει στις Κάτω Χώρες ένα γραφείο διαχείρισεως επενδύσεων, με σκοπό την παροχή υπηρεσιών σε τρίτους.⁵³ Στην συγκεκριμένη περίπτωση το πρόβλημα δημιουργήθηκε διότι με τις διατάξεις της φορολογικής νομοθεσίας του Ηνωμένου Βασιλείου, στο φόρο εταιριών του Ηνωμένου Βασιλείου υπάγονται καταρχήν μόνο οι εταιρίες που έχουν έδρα για φορολογικούς σκοπούς στο Ηνωμένο Βασίλειο.⁵⁴ Η "έδρα για

---

⁵³ Σκέψη 6 της απόφασης

⁵⁴ Ι. Θωμά, Ελευθερία εγκατάστασης Κοινοτικών εταιριών και ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, ΔΕΕ, 2003, σελ.905επ.

φορολογικούς σκοπούς" ορίζεται ως ο τόπος όπου βρίσκεται η κεντρική διοίκηση και το κέντρο ελέγχου της εταιρίας. Έτσι, η εταιρία Daily Mail η οποία μετά την μεταφορά της έδρας είχε σκοπό να πωλήσει τα περιουσιακά της στοιχεία για να αγοράσει δικές της μετοχές θα απέφευγε την καταβολή φόρου υπεραξίας από την πώληση των συμμετοχών. Η επιθυμία της εταιρίας για την μεταφορά της κεντρικής διοίκησης θα είχε ως αποτέλεσμα αυτή να φορολογηθεί με ευνοϊκότερους όρους καθώς το Ολλανδικό δίκαιο για τις συγκεκριμένες περιπτώσεις επέβαλε μικρότερο φόρο. Η μεταφορά αυτή παρότι νόμιμη για το Βρετανικό δίκαιο δεν επιτράπη καθώς η αρμόδια εποπτική αρχή του Ηνωμένου Βασιλείου έπρεπε πρώτα να αδειοδοτήσει την συγκεκριμένη μεταφορά και ζητούσε την πώληση των επίμαχων τίτλων συμμετοχής πριν την μεταφορά.⁵⁵ Κατά της απόφασης αυτής η Daily Mail προσέφυγε ενώπιον των Βρετανικών Δικαστηρίων υποστηρίζοντας ότι τα άρθρα 52 και 58 της Συνθήκης ΕΟΚ (49 και 54 ΣΛΕΕ) της παρέχουν το δικαίωμα να μεταφέρει την κεντρική της διοίκηση και το κέντρο ελέγχου της σε άλλο κράτος μέλος χωρίς προηγούμενη άδεια ή το δικαίωμα να λάβει τέτοια άδεια χωρίς όρους.⁵⁶ Το High Court of Justice, Queen' s Bench Division προσφεύγει στο ΔΕΚ (ΔΕΕ) με τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα :

«1) Εμποδίζουν τα άρθρα 52 έως 58 της Συνθήκης ΕΟΚ ένα κράτος μέλος να επιτρέψει σε νομικό πρόσωπο που έχει την κεντρική του διοίκηση και το κέντρο ελέγχου των δραστηριοτήτων του στο εν λόγω κράτος μέλος να μεταφέρει χωρίς προηγούμενη άδεια ή έγκριση την εν λόγω κεντρική διοίκηση και το κέντρο ελέγχου σε άλλο κράτος μέλος στη μία ή και στις δύο ακόλουθες περιπτώσεις:

---

⁵⁵ Σκέψη 8

⁵⁶ Σκέψη 8

α) όταν το εν λόγω νομικό πρόσωπο ενδέχεται να αποφύγει την καταβολή φόρου επί των κερδών τα οποία έχουν ήδη πραγματοποιηθεί;

β) όταν το εν λόγω νομικό πρόσωπο, μεταφέροντας το κέντρο ελέγχου του, θα μπορούσε να αποφύγει την καταβολή του φόρου που θα καθίστατο απαιτητός αν το νομικό πρόσωπο διατηρούσε την κεντρική του διοίκηση και το κέντρο ελέγχου των δραστηριοτήτων του σ' αυτό το κράτος μέλος;

2) Επιτρέπει η οδηγία του Συμβουλίου 73/148/ΕΟΚ στο νομικό πρόσωπο που έχει την κεντρική του διοίκηση και το κέντρο ελέγχου του σε ένα κράτος μέλος να μεταφέρει την κεντρική του διοίκηση και το κέντρο ελέγχου του σε άλλο κράτος μέλος χωρίς προηγούμενη άδεια ή έγκριση υπό τις περιστάσεις που εκτίθενται στο ερώτημα 1; Αν ναι, έχουν απευθείας εφαρμογή οι σχετικές διατάξεις εν προκειμένω;

3) Αν απαιτείται αυτή η προηγούμενη άδεια ή έγκριση, δικαιούται ένα κράτος μέλος να την αρνηθεί για τους λόγους που περιέχονται στο ερώτημα 1;

4) Τι σημασία έχει - αν έχει - το γεγονός ότι κατά την νομοθεσία του εν λόγω κράτους μέλους δεν απαιτείται άδεια σε περίπτωση μεταφοράς της κατοικίας ιδιώτη ή μεταφοράς της έδρας αστικής εταιρίας σε άλλο κράτος μέλος;

Το ΔΕΕ θέλοντας να δώσει απάντηση στα συγκεκριμένα ερωτήματα ξεκίνησε το σκεπτικό του με αναφορά στα άρθρα 52 και 58 ΣΕΚ, αναφέροντας ότι το δικαίωμα εγκατάστασης εντός της Ένωσης αποτελεί μια από τις θεμελιώδεις αρχές της Ένωσης. Ειδικότερα, όσον αφορά την περίπτωση της εταιρίας, το δικαίωμα εγκαταστάσεως ασκείται, κατά κανόνα, με την ίδρυση πρακτορείων, υποκαταστημάτων ή θυγατρικών εταιριών, όπως προβλέπεται ρητά από το δεύτερο εδάφιο

της πρώτης παραγράφου του άρθρου 52. Μια εταιρία μπορεί επίσης να ασκήσει το δικαίωμα εγκαταστάσεως μετέχοντας στη σύσταση εταιρίας σε άλλο κράτος μέλος και στην περίπτωση αυτή. Κατά το παρόν στάδιο της εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου, τα άρθρα 52 και 58 της Συνθήκης πρέπει να ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι δεν παρέχουν κανένα δικαίωμα στις εταιρίες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους, στο οποίο και έχουν την καταστατική τους έδρα, να μεταφέρουν την κεντρική τους διοίκηση και το κέντρο ελέγχου τους σε άλλο κράτος μέλος.⁵⁷ Μέσω της αποφάσεως το ΔΕΕ ήρθε να υποστηρίξει την θεωρία της καταστατικής έδρας. Το περίεργο της υπόθεσης όμως βρίσκεται στο εξής σημείο, η μετακίνηση της Daily Mail δεν προσέκρουε σε ένα εταιρικό διεθνές δίκαιο στο οποίο επικρατούσε η θεωρία της έδρας αλλά αντιθέτως, σε ένα εταιρικό διεθνές δίκαιο στο οποίο επικρατούσε η θεωρία της ίδρυσης.⁵⁸ Περαιτέρω το σκεπτικό της απόφασης δέχεται ότι η άσκηση του δικαιώματος εγκατάστασης σε άλλο κράτος μέλος προϋποθέτει την ύπαρξη αναγνωρισμένου αλλοδαπού νομικού προσώπου στο κράτος υποδοχής. Το πρόβλημα στην περίπτωση αυτή είναι ότι δεν υπήρχε εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών για την αναγνώριση αλλοδαπών νομικών προσώπων με αποτέλεσμα να εξαρτάται το δικαίωμα από το εκάστοτε κράτος μέλος και την κείμενη νομοθεσία ανάλογα με την θεωρία που ακολουθεί. Μάλιστα, το Δικαστήριο κάνει και σχετική παρατήρηση για το θέμα αφού αναφέρει ότι: «η Συνθήκη θεωρεί τις διαφορές μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών που αφορούν το απαιτούμενο από τις εταιρίες συνδετικό στοιχείο καθώς και τη δυνατότητα και, εφόσον υπάρχει η δυνατότητα αυτή, τον τρόπο μεταφοράς της έδρας - καταστατικής ή πραγματικής - μιας εταιρίας

---

⁵⁷ Σκέψη 25

⁵⁸Κ. Παμπούκης, Η αμοιβαία αναγνώριση των κοινοτικών εταιριών στη νομολογία του ΔΕΚ - Συμπεράσματα για το ελληνικό διεθνές εταιρικό δίκαιο, ΕπισκεΔ Α/2003Σελ. 288-289

εθνικού δικαίου από ένα κράτος μέλος σε άλλο ως προβλήματα που δεν έχουν επιλυθεί από τις διατάξεις περί δικαιώματος εγκαταστάσεως, αλλά πρέπει να λυθούν στο μέλλον νομοθετικά ή συμβατικά». ⁵⁹ Η συγκεκριμένη απόφαση κατακρίθηκε από τους θεωρητικούς διότι δεν έκανε ένα αποφασιστικό βήμα για την επίλυση των όποιων διαφορών μεταξύ των δύο συστημάτων με αποτέλεσμα να παραμένει ένα μεγάλο εμπόδιο προς την κινητικότητα των εταιριών μέσα στην Ένωση. Η συνέχεια όμως υπήρξε διαφορετική.

4.2. Centros Απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Μαρτίου 1999. Centros Ltd κατά Erhvervs- og Selskabsstyrelsen

Η συνέχεια στα ζητήματα περιορισμών ελευθερίας μετακίνησης εταιριών ήρθε με την περίπτωση της εταιρίας Centros. Δύο Δανοί πολίτες ο κύριος και η κυρία Bryde, στις 18 Μαΐου 1992 καταχωρούν στα εμπορικά μητρώα Αγγλίας και Ουαλίας την εταιρία περιορισμένης ευθύνης “Centros Ltd”. Σκοπός σύστασης της συγκεκριμένης εταιρίας δεν είναι να ασκήσει εμπορική δραστηριότητα στο Ηνωμένο Βασίλειο αλλά η δημιουργία υποκαταστήματος στην Δανία, όπου για την δημιουργία κύριας εταιρίας περιορισμένης ευθύνης απαιτείτο η καταβολή 200.000 δανέζικων κορόνων (ενώ το αντίστοιχο ποσό στο Ηνωμένο Βασίλειο ήταν 100 λίρες Αγγλίας). Το καλοκαίρι του 1992 η Centros ζητά από την Γενική Διεύθυνση Εμπορίου της Δανίας, να καταχωρίσει ένα υποκατάστημα της στην Δανία. Η Erhvervs- og Selskabsstyrelsen αρνήθηκε την καταχώρηση αυτή, με την αιτιολογία κυρίως ότι η Centros, η οποία δεν ασκεί καμία εμπορική δραστηριότητα στο Ηνωμένο Βασίλειο, επεδίωκε στην πραγματικότητα να συστήσει στη Δανία όχι υποκατάστημα αλλά κύρια εγκατάσταση,

---

⁵⁹ Σκέψη 23

καταστρατηγώντας τους εθνικούς κανόνες ιδίως με την καταβολή ενός κατώτατου κεφαλαίου, που καθορίζεται σε 200.000 κορώνες δανικές (DKR) με τον νόμο 886 της 21ης Δεκεμβρίου 1991.⁶⁰ Κατά της απόφασης αυτής της Γενικής Διεύθυνσης Εμπορίου η Centros προσφεύγει στα Δανέζικα Δικαστήρια. Το πρωτόδικο Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή της. Έτσι, προσφεύγει στο Δανέζικο Ανώτατο Δικαστήριο επικαλούμενη ότι πληροί τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες ο νόμος περί εταιριών περιορισμένης ευθύνης εξαρτά την καταχώρηση υποκαταστήματος αλλοδαπής εταιρίας. Εφόσον η εταιρία αυτή συστάθηκε νομίμως στο Ηνωμένο Βασίλειο, δικαιούται να συστήσει υποκατάστημα στη Δανία δυνάμει του άρθρου 52, σε συνδυασμό με το άρθρο 58 της Συνθήκης. Το Højesteret (Ανώτατο Δανέζικο Δικαστήριο) αφού μελέτησε την υπόθεση αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο ΔΕΕ το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα: *«Συνάδει προς το άρθρο 52, καθώς και προς τα άρθρα 56 και 58 της Συνθήκης ΕΚ το γεγονός ότι δεν γίνεται δεκτή η καταχώρηση υποκαταστήματος εταιρίας, με έδρα σε άλλο κράτος μέλος, η οποία έχει ιδρυθεί νομίμως με εταιρικό κεφάλαιο 100 UK£ (περίπου 1 000 DKR) και υφίσταται σύμφωνα με τη νομοθεσία αυτού του κράτους μέλους, όταν η εν λόγω εταιρία δεν ασκεί η ίδια επιχειρηματικές δραστηριότητες, αλλά επιδιώκει την ίδρυση υποκαταστήματος για να ασκήσει το σύνολο των δραστηριοτήτων της στη χώρα εντός της οποίας ιδρύεται το υποκατάστημα, η δε μέθοδος αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι χρησιμοποιείται αντί της ιδρύσεως εταιρίας εντός του δευτέρου αυτού κράτους μέλους προκειμένου να αποφευχθεί η καταβολή του ελάχιστου εταιρικού κεφαλαίου, που ανέρχεται σε 200 000 DKR (σήμερα δε σε 125 000 DKR);»*

---

⁶⁰ Σκέψη 7

Το ΔΕΕ δικάζοντας την υπόθεση αυτή επικαλούμενο την ήδη διατυπωθείσα θέση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Segers θεώρησε ότι η άρνηση καταχώρησης υποκαταστήματος εταιρίας νόμιμα ιδρυθείσας σε άλλο κράτος μέλος αντίκειται στις διατάξεις για την ελευθερία εγκατάστασης των νομικών προσώπων (Άρθρα 43, 48, ex 52, 58 ΣυνθΕΚ)⁶¹. Η επίκληση των Δανεζικών αρχών ότι η εταιρία ιδρύθηκε στην Αγγλία, προκειμένου να αποφύγει την εφαρμογή των εθνικών (δανέζικων) ιδρυτικών διατάξεων, δεν κρίθηκε επαρκής για να δικαιολογήσει τον περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης. Αντίθετα μάλιστα η συγκεκριμένη συμπεριφορά, δηλαδή, *«η επιλογή των εταίρων να ιδρύσουν εταιρία που να διέπεται από το δίκαιο κράτους μέλους με λιγότερο αυστηρές ιδρυτικές διατάξεις και η μετέπειτα ίδρυση υποκαταστημάτων σε άλλα κράτη μέλη είναι εγγενές στοιχείο του δικαιώματος ελεύθερης εγκατάστασης σε μία ενιαία οικονομική αγορά»*.⁶² Τονίζεται εντούτοις στην απόφαση ότι το ζήτημα της εφαρμογής των άρθρων 43 και 48 ΣυνθΕΚ δεν πρέπει να συγχέεται με το αν ένα κράτος μέλος μπορεί να λάβει μέτρα προκειμένου να εμποδίσει την κατάχρηση θεμελιωδών ελευθεριών. Σε περίπτωση κατάχρησης της ελευθερίας εγκατάστασης το κράτος μέλος δικαιούται να λαμβάνει κάθε προληπτικό και κατασταλτικό μέτρο είτε κατά της εταιρίας είτε κατά των εταίρων υπό την προϋπόθεση ότι τα μέτρα εφαρμόζονται κατά τρόπο που δεν αποτελεί διάκριση, δικαιολογούνται από λόγους γενικού συμφέροντος, είναι πρόσφορα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και δεν υπερβαίνουν το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του σκοπού αυτού.⁶³

⁶¹ Α.Σινανιώτη –Μαρούδη , Εμπορικό Δίκαιο-Εταιρίες, εκδ, Νομική Βιβλιοθήκη , 3^η έκδοση, 2012, σελ. 512

⁶² Σκέψη 18

⁶³ Η. Σουφλερός, Η γενική αρχή της απαγόρευσης κατάχρησης δικαιώματος και οι προϋποθέσεις εφαρμογής της προς απόκρουση δικαιωμάτων που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο, ΔΕΕ 1996, ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ,Τεύχος 12/1996, Δεκέμβριος , σελ. 1133 επ.

Η άρνηση καταχώρησης υποκαταστήματος νομικού προσώπου εγκατεστημένου νόμιμα σε άλλο κράτος μέλος ως μέτρο αντιμετώπισης της κατάχρησης της ελευθερίας εγκατάστασης δεν πληροί τις ανωτέρω προϋποθέσεις. Και αυτό, γιατί δεν είναι μέτρο πρόσφορο, δεδομένου ότι η προστασία των εταιρικών δανειστών ακόμα και αν η εταιρία δραστηριοποιείται επιχειρηματικά στην Αγγλία δεν θα ήταν αποτελεσματικότερη. Προς τούτους υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο για την επιδίωξη του εν λόγω σκοπού, καθώς το ίδιο αποτέλεσμα θα μπορούσε να είχε επιτευχθεί και με μέτρα λιγότερο επαχθή.⁶⁴

Η απόφαση Centros με τη συστατική ερμηνεία της κατάχρησης δικαιώματος και τη διασταλτική ερμηνεία του δικαιώματος εγκατάστασης δημιουργεί νέα δεδομένα στο εταιρικό κοινοτικό δίκαιο. Καταρχάς είναι απόλυτα συμβατή με την θέση του ΔΕΕ για την κινητικότητα των νομικών προσώπων όσον αφορά την δευτερεύουσα εγκατάσταση.⁶⁵ Το ουσιαστικό συμπέρασμα μέσω αυτής της απόφασης είναι ότι όσον αφορά την δευτερεύουσα εγκατάσταση το κράτος υποδοχής υποχρεούται να αποδεχθεί το υποκατάστημα. Οι περιορισμοί που επέβαλε το ΔΕΕ στις ελεγκτικές αρμοδιότητες των εθνικών υπηρεσιών του εμπορικού μητρώου διευκολύνουν την εγκατάσταση των εταιριών εντός της κοινότητας και κατ' επέκταση και την άσκηση οικονομικών δραστηριοτήτων.⁶⁶ Μια από τις θέσεις που αναπτύχθηκε για αυτή την θέση του ΔΕΕ ήταν

---

⁶⁴ Β. Τουντόπουλου, Ελευθερία εγκατάστασης νομικών προσώπων στο κοινοτικό δίκαιο. Σκέψεις σχετικά με την απόφαση της 9.3.1999 του ΔΕΚ (Centros Ltd/Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, C-212/1997) ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΕΤΑΙΡΙΩΝ, Τεύχος 11/1999, Νοέμβριος

⁶⁵ Σχολιασμό της απόφασης σε Χ. Παμπούκη, σελ. 110 επ., Τζουγανάτος, παρατηρήσεις στην απόφαση Centros, ΔΕΕ 1999, σελ. 612επ.

⁶⁶ Θ. Κατσάς, Η αμοιβαία αναγνώριση κοινοτικών προσώπων και η συνάρθωσή της με το εθνικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο. Η διασυνοριακή μεταφορά έδρας κοινοτικών νομικών προσώπων υπό το φως της πρόσφατης νομολογίας του ΔΕΚ στις υποθέσεις Centros, Überseering, Ispire Art, ΔΕΕ, 11/2004, σελ. 1115επ.

ότι υπάρχει κίνδυνος να οδηγήσει σε έναν αγώνα απορρύθμισης (Deregulierung) του εταιρικού δικαίου προκειμένου να προσελκύσουν τα κράτη μέλη όσο το δυνατόν περισσότερες εταιρίες στην επικράτεια τους (race for the bottom, race for laxity).⁶⁷ Η αρνητική αυτή εξέλιξη είναι δυνατό να αποφευχθεί μόνο αν εξασφαλισθεί η εναρμόνιση του δικαίου των κρατών μελών.⁶⁸

Πολλοί θεωρητικοί προχώρησαν σε μια σύγκριση μεταξύ της Centros⁶⁹ και της Daily Mail, καθώς παρατηρήθηκε ότι μέσω της Centros το ΔΕΕ ουσιαστικά ζητά από τα κράτη μέλη να αποδέχονται την νομιμότητα δημιουργίας μιας εταιρίας που έχει συσταθεί σε ένα κράτος μέλος καθώς πληροί τις προϋποθέσεις του εταιρικού δικαίου της χώρας προέλευσης και συνακόλουθα το κράτος υποδοχής θα πρέπει να κάνει δεκτή την εταιρία αυτή. Υπήρξε ακόμα και η θέση ότι η απόφαση αυτή δεν αφορά την σύσταση εταιριών αλλά μόνο την δευτερεύουσα εγκατάσταση και επομένως δεν υπάρχει καμία μεταστροφή της νομολογίας του ΔΕΕ ως προς την κύρια εγκατάσταση, συνεπώς το ΔΕΕ συνέχιζε να δέχεται την θεωρία της έδρας.⁷⁰ Αντίθετη θέση έχει υποστηρίξει μικρή μερίδα της θεωρίας χωρίς όμως η άποψη αυτή να δείχνει ορθή.⁷¹ Ειδικότερα ο Τουντόπουλος αναφέρει: « Η απόφαση Centros δεν επέφερε πλήγμα στη θεωρία της έδρας μόνο στο επίπεδο της δευτερεύουσας

---

⁶⁷ Β. Τουντόπουλος, Ελευθερία εγκατάστασης νομικών προσώπων στο κοινοτικό δίκαιο. Σκέψεις σχετικά με την απόφαση της 9.3.1999 του ΔΕΚ (Centros Ltd/Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, C-212/1997) ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΕΤΑΙΡΙΩΝ, Τεύχος 11/1999, Νοέμβριος

⁶⁸ Tountopoulos, Die Reichweite der registerrechtlichen Grundungsprüfung einer AG, 1998, σελ. 250.

⁶⁹ Α.Σινανιώτη –Μαρούδη , Εμπορικό Δίκαιο-Εταιρίες, εκδ, Νομική Βιβλιοθήκη , 3^η έκδοση, 2012, σελ. 513

⁷⁰ Γ. Αργυρός, Η μετανάστευση των εταιριών και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Νομολογιακές τάσεις και νομοθετικές πρωτοβουλίες, ΔΕΕ 1/2002, σελ. 7 επ.

⁷¹ Αντίθετη άποψη, Β. Τουντόπουλου, Ελευθερία εγκατάστασης νομικών προσώπων στο κοινοτικό δίκαιο. Σκέψεις σχετικά με την απόφαση της 9.3.1999 του ΔΕΚ (Centros Ltd/Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, C-212/1997) ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΕΤΑΙΡΙΩΝ, Τεύχος 11/1999, Κυριακάκης, σύσταση υποκαταστήματος εταιρίας, χωρίς πραγματική δραστηριότητα στην έδρα της και Κοινοτικό Δίκαιο, ΔΕΕ, 6/1999, σελ. 615επ.

εγκατάστασης. Όπως ορθά υποστηρίζεται, η θεωρία της έδρας δεν είναι σύμφωνη με την απόφαση *Centros* ούτε και στο επίπεδο της κύριας εγκατάστασης.⁷² Με την απόφαση αυτή η βασική αρχή που είχε υποστηριχθεί στη *Daily-Mail*, ότι η ερμηνεία των άρθρων των σχετικών με το δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης περιορίζεται στην απαγόρευση της διακριτικής μεταχείρισης μιας αναγνωρισμένης εταιρίας που διέπεται από το δίκαιο άλλου κράτους μέλους, τίθεται σε αμφισβήτηση. Το δικαίωμα εγκατάστασης επιβάλλει σύμφωνα με την απόφαση *Centros* και την αναγνώριση των νομικών προσώπων με βάση το δίκαιο του τόπου της ιδρύσεως και ανεξαρτητοποιείται από το εθνικό δίκαιο της χώρας, όπου βρίσκεται εγκατεστημένη η πραγματική διοίκηση αυτού. Αρκεί το γεγονός ότι η εταιρία έχει νόμιμα συσταθεί κατά το δίκαιο της χώρας της ιδρύσεως. Η θέση αυτή προκύπτει στην απόφαση *Centros* τόσο από τις §§ 25 - 28⁷³ όσο και από το γεγονός ότι η προς καταχώρηση δηλωθείσα εταιρία στην πραγματικότητα δεν λειτουργούσε ως υποκατάστημα αλλά ως κύριο κατάστημα. Το ΔΕΚ θεώρησε ότι η εθνική υπηρεσία του μητρώου είναι υποχρεωμένη να αναγνωρίσει την αλλοδαπή αγγλική εταιρία ως μητρική παρότι ως μητρική εταιρία λειτουργούσε το υποκατάστημα στη χώρα υποδοχής.⁷⁴ Με βάση την υποχρέωση αναγνώρισης της αλλοδαπής εταιρίας ως μητρικής, πρέπει να θεωρηθεί και ότι η μεταφορά της κύριας εγκατάστασης από ένα κράτος μέλος σε ένα άλλο υπόκειται στο δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης του άρθρου 48 (ex 58) ΣυνθΕΚ.⁷⁵ Και αυτό γιατί ουσιαστικά οι δυο περιπτώσεις (μεταφοράς της κύριας

⁷² Βλ. Leible, NZG 1999, σελ. 302· Freitag, EuZW 1999, σελ. 268· Sedemund/Hausmann, BB 1999, σελ. 810.

⁷³ Βλ. και την επιχειρηματολογία υπό III 2 A

⁷⁴ Πρβλ. και τα επιχειρήματα της Δανέζικης κυβέρνησης στην εισήγηση του γενικού εισαγγελέα, αρ.7

⁷⁵ Αντίθετος Ebke, Das Centros Urteil des EuGH und seine Relevanz für das deutsche Internationale Gesellschaftsrecht, Das Schicksal der Sitztheorie nach dem Centros Urteil des EuGH, JZ 1999, σελ. 658, που τονίζει ότι το ΔΕΚ δεν έκρινε και ούτε είχε να κρίνει τη δυνατότητα μεταφοράς κύριας εγκατάστασης.

έδρας στην αλλοδαπή / ίδρυσης υποκαταστήματος στην αλλοδαπή ως κύρια εγκατάσταση) δεν διαφοροποιούνται κατά αποτέλεσμα. Αμφότερες εξασφαλίζουν την αποκλειστική δραστηριοποίηση του εταιρικού μορφώματος στην αλλοδαπή. Σωστά λοιπόν επισημαίνεται ότι η απόφαση Centros επιτρέπει τη μεταφορά της κύριας εγκατάστασης μιας εταιρίας σε ένα άλλο κράτος μέλος από την «πίσω πόρτα».⁷⁶ Η άποψη αυτή όμως που μειοψηφεί δεν δείχνει να θεμελιώνει τις θέσεις της καθώς : α) Η Centros δεν επέφερε καμία διαφοροποίηση του ΔΕΕ που δημιουργήθηκε με την απόφαση Daily Mail, καθώς και οι δύο αποφάσεις αναφέρονται σε δύο διαφορετικές έννομες καταστάσεις, β) Η Daily Mail, αφορούσε την διασυνοριακή μεταφορά έδρας, ενώ η Centros αφορούσε την δημιουργία υποκαταστήματος, δηλαδή δευτερεύουσας εγκατάστασης, γ) Άλλο ένα στοιχείο που τείνει προς την άποψη της πλειοψηφίας είναι ότι η απόφαση δεν κάνει καμία αναφορά στην απόφαση Daily Mail, ενώ αντίθετα κάνει σαφή αναφορά στην Segers η οποία αφορούσε το δικαίωμα φυσικού προσώπου να δημιουργήσει δευτερεύουσα εγκατάσταση. Τέλος, ένα άλλο στοιχείο που συνηγορεί προς την άποψη της πλειοψηφίας είναι ότι τόσο η Αγγλία όσο και η Δανία δέχονταν στο εταιρικό τους δίκαιο της θεωρία της ίδρυσης. Συνεπώς, δεν μπορούμε να αποδεχθούμε ότι η απόφαση Centros έστω και σιωπηρά, ανακαλεί τη νομολογία της Daily Mail. Χαρακτηριστική και η θέση του Χ. Παμπούκη, ο οποίος για το θέμα αναφέρει: « η προσέγγιση του ΔΕΚ αποβλέπει στην πραγμάτωση της ελευθερίας εγκατάστασης με άρση των εμποδίων και όχι να επιλέξει τον κατάλληλο κανόνα σύγκρουσης στο κοινοτικό ή εθνικό επίπεδο που έμμεσα θα υποδεικνύει το εφαρμοστέο ουσιαστικό δίκαιο που θα ρυθμίζει τη σχέση της εταιρίας με το κράτος

---

⁷⁶ Leible, NZG 1999, σελ. 301, 302.

υποδοχής». ⁷⁷ Με την απόφαση αυτή τελικώς έχουμε μια σταθεροποίηση στο ζήτημα κινητικότητας εταιριών με βάση το δικαίωμα ίδρυσης δευτερεύουσας εγκατάστασης ανεξάρτητα αν αυτή μπορεί να χρησιμοποιείται και ως κύρια.

4.3. Überseering (Απόφαση του Δικαστηρίου της 5ης Νοεμβρίου 2002. Überseering BV κατά Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC)).

Η υπόθεση Centros μας έδωσε μια θεμελιωμένη και οριστική απάντηση στο ζήτημα της κινητικότητας μέσω δευτερεύουσας εγκατάστασης, τι γίνεται όμως με το δικαίωμα της κύριας; Μεταβολή και προσωρινή λύση στο θέμα δόθηκε 2000 και με την υπόθεση C-208/00 γνωστή με την ονομασία Überseering. Η εταιρία περιορισμένης ευθύνης Überseering B.V. ιδρύθηκε στην Ολλανδία σύμφωνα με το Ολλανδικό δίκαιο και καταχωρήθηκε στο Εμπορικό Μητρώο Amsterdam και Harlem το 1990. Από τις 6 Οκτωβρίου 1990 η εταιρία αυτή αγόρασε ένα οικόπεδο στο Düsseldorf εντός του οποίου βρίσκονταν ένα κτήριο στάθμευσης οχημάτων και ένα ξενοδοχείο. Το 1992 προχώρησε σε σύναψη σύμβασης έργου με την Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC) εταιρίας περιορισμένης ευθύνης, εγκατεστημένης στη Γερμανία, η οποία ανέλαβε την ανακαίνιση των δύο κτιρίων. Το Δεκέμβριο του 1994 δύο Γερμανοί υπήκοοι, κάτοικοι του Düsseldorf απέκτησαν το σύνολο των εταιρικών μεριδίων της Ολλανδικής Überseering B.V. και ασκούσαν τη διοίκηση της εταιρίας από το Düsseldorf. Μετά την παράδοση του έργου η Überseering B.V. θεώρησε ότι οι εργασίες βαφής έχουν εκτελεστεί πλημμελώς καθώς υπήρχαν μια σειρά

---

⁷⁷Κ. Παμπούκης, Η αμοιβαία αναγνώριση των κοινοτικών εταιριών στη νομολογία του ΔΕΚ - Συμπεράσματα για το ελληνικό διεθνές εταιρικό δίκαιο, ΕπισκεΔ Α/2003Σελ. 288-289

ελαττωμάτων. Η συγκεκριμένη εταιρία άσκησε αγωγή το 1996 ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων κατά της Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC) για αποκατάσταση ζημιών λόγω κατασκευαστικών ελαττωμάτων. Το Πρωτοδικείο του Düsseldorf απέρριψε την αγωγή ως απαράδεκτη και την απορριπτική αυτή απόφαση επικύρωσε το Εφετείο με το σκεπτικό ότι η Überseering μετέφερε την πραγματική της έδρα στο Düsseldorf κατόπιν της απόκτησης των εταιρικών της μεριδίων από δύο Γερμανούς υπηκόους και ως εκ τούτου η Überseering, ως εταιρία ολλανδικού δικαίου, δεν έχει ικανότητα δικαίου στη Γερμανία και δεν μπορεί να είναι διάδικος. Το άρθρο 50 του Γερμ.ΚπολΔ εξαρτά την ικανότητα του διαδίκου από την ικανότητα δικαίου, η οποία στο γερμανικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο αποκτάται για τα νομικά πρόσωπα από το δίκαιο του κράτους, στο οποίο βρίσκεται η έδρα της κεντρικής διοίκησης του νομικού προσώπου (εταιρία).⁷⁸ Έτσι αν μια εταιρία έχει συσταθεί σε άλλο κράτος μέλος και μεταφέρει την κεντρική της διοίκηση στην Γερμανία, όφειλε να επανασυστήσει την εταιρία και στην Γερμανία. Το Γερμανικό Ακυρωτικό, ακολουθώντας τη θεωρία της πραγματικής έδρας, και την σχετική προαναφερθείσα διάταξη του Γερμανικού ΚπολΔ απέστειλε τα εξής δύο προδικαστικά ζητήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 43 και 48 ΣυνθΕΚ:

α) πρέπει τα άρθρα 43 και 48 ΣυνθΕΚ να ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι αντίκειται προς την ελευθερία εγκατάστασης των εταιριών να κρίνονται η ικανότητα δικαίου και η ικανότητα διαδίκου μιας εταιρίας που συστήθηκε έγκυρα κατά το δίκαιο ενός κράτους μέλους εταιρίας σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους στο οποίο η εταιρία έχει μεταφέρει

---

⁷⁸ Ι. Θωμά, Ελευθερία εγκατάστασης κοινοτικών εταιριών και ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, Απόφαση του ΔΕΚ C-208/2000, Überseering BV κατά NCC Construction Company Baumanagement GmbH, 5.11.2002, ΔΕΕ

την πραγματική έδρα διοίκησής της, όταν προκύπτει από το δίκαιο αυτό ότι η εν λόγω εταιρία δεν μπορεί να προβάλλει πλέον ενώπιον δικαστηρίου στο κράτος αυτό αξιώσεις της που απορρέουν από συμβατική σχέση; και

β) σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο ερώτημα αυτό, επιτάσσει η αρχή της ελευθερίας εγκατάστασης των εταιριών (άρθρα 43 και 48 ΣυνθΕΚ) να κρίνεται η ικανότητα δικαίου μιας εταιρίας κατά το δίκαιο του κράτους ίδρυσής της;⁷⁹

Το Δικαστήριο μελετώντας τις θέσεις όλων των διαδίκων αποφάσισε ότι : «Τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ απαγορεύουν, όταν μια εταιρία συσταθείσα σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου έχει την καταστατική έδρα της θεωρείται, σύμφωνα με το δίκαιο άλλου κράτους μέλους, ότι έχει μεταφέρει την πραγματική έδρα της εντός του κράτους αυτού, στο εν λόγω κράτος, να αρνείται στην εταιρία αυτή την ικανότητα δικαίου και, συνεπώς, την ικανότητα να είναι διάδικος ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων του για να προβάλλει τα δικαιώματα που αντλεί από σύμβαση συναφθείσα με εταιρία εγκατεστημένη εντός του εν λόγω κράτους μέλους.

2) Όταν μια εταιρία συσταθείσα σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου έχει την καταστατική της έδρα ασκεί την ελευθερία εγκαταστάσεως σε άλλο κράτος μέλος, τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ επιβάλλουν στο κράτος αυτό να αναγνωρίζει την ικανότητα δικαίου και, ως εκ τούτου, την ικανότητα διαδίκου που η εν λόγω

---

⁷⁹ Σκέψη 21, C-208/2000,
<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47835&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=22592>

εταιρία έχει βάσει του δικαίου του κράτους στο οποίο αυτή έχει συσταθεί».⁸⁰

Το ΔΕΕ με την απόφαση του αυτή αρχικά φαίνεται ότι έρχεται να ανατρέψει την αιτιολογία της Daily Mail⁸¹ να αναγνωρίσει την ικανότητα δικαίου και συνεπώς την ικανότητά της να είναι διάδικος ενώπιον των δικαστηρίων του σε εταιρία, της οποίας η πραγματική έδρα έχει μεταφερθεί εντός των ορίων του, ενώ η καταστατική βρίσκεται στο έδαφος άλλου κράτους σύμφωνα με την νομοθεσία του οποίου η εν λόγω εταιρία έχει συσταθεί.⁸² Το ΔΕΕ θεωρεί ότι μια εταιρία στηρίζει την σύσταση και την λειτουργία της στην εθνική νομοθεσία βάσει της οποίας δημιουργείται.⁸³ Βάσει των άρθρων 43 και 48 κάθε εταιρία που έχει συσταθεί σύμφωνα με το νομικό σύστημα του κράτους μέλους προέλευσης έχει δικαίωμα στην προσωπικότητα. Συνεπώς, κανένα άλλο κράτος μέλος δεν μπορεί να της αρνηθεί την ικανότητα δικαίου και διαδίκου, με μόνη αιτιολογία ότι δεν έχει συσταθεί σύμφωνα με το νομικό σύστημα του κράτους μέλους υποδοχής.⁸⁴ Αν επιχειρήσουμε μια σύνοψη των συμπερασμάτων που προκύπτουν από την υπόθεση Überseering θα λέγαμε ότι:

α) Ένα από τα εμπόδια της ελεύθερης εγκατάστασης των κοινοτικών εταιριών είναι η συνεφαρμογή των κανόνων συγκρούσεως ιδιωτικού δικαίου με εκείνους του ουσιαστικού δίκαιου, χωρίς να είναι αποκλειστικά κύρια υπαίτιο το στοιχείο της πραγματικής έδρας,

⁸⁰ Σκέψη 96 της απόφασης C-208/00

⁸¹ Βλ. υπόθεση Cartesio, όπως θα ακολουθήσει

⁸² Σκέψη 94 της απόφασης C-208/00, Παπαδημόπουλος Ι., Το τέλος της θεωρίας της έδρας και η επικράτηση της θεωρίας της ίδρυσης στο κοινοτικό δίκαιο υπό το φώς της από 5.11.2002 απόφασης του ΔΕΚ, 2003

⁸³ Σκέψη 81 της απόφασης C-208/00

⁸⁴ Σκέψη 82 της απόφασης C-208/00

β) Η απαγόρευση σε μια κοινοτική εταιρία να έχει ενεργητική νομιμοποίηση σε άλλο κράτος μέλος από εκείνο το οποίο έχει συσταθεί, ενώ μπορεί να είναι φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων στις περιπτώσεις παθητικής νομιμοποίησης, όπως προκύπτει από την συνδυαστική ερμηνεία και εφαρμογή της θεωρίας της πραγματικής έδρας και των εταιρικών νομοθετημάτων των κρατών μελών που λειτουργούν με βάση την θεωρία της έδρας (Γερμανία, Ελλάδα κτλ), αποτελεί περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης.

γ) Από το κείμενο της απόφασης αυτής, δεν δίνεται απάντηση στο ερώτημα, αν η μετατροπή του νομικού ενδύματος της εταιρίας, προκειμένου να αναγνωριστεί η ικανότητα της ως διάδικος, συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης.

δ) Η συστηματική ερμηνεία της *Überseering* μας δίνει το ακόλουθο αποτέλεσμα : το κράτος υποδοχής οφείλει να αναγνωρίζει την ικανότητα δικαίου, αρά την ύπαρξη και συνέχιση της νομικής προσωπικότητας της εταιρίας που μεταφέρει την έδρα της, με βάση το δίκαιο του κράτους μέλους συστάσεως της.

ε) Το Δικαστήριο δεν κατέκρινε ευθέως την θεωρία της πραγματικής έδρας ως ασύμβατη προς το Κοινοτικό Δίκαιο.

Στ) Το ΔΕΕ δέχθηκε ότι επιτακτικοί λόγοι δημοσίου συμφέροντος μπορούν να δικαιολογήσουν τον περιορισμό του δικαιώματος εγκατάστασης των εταιριών.⁸⁵

---

⁸⁵ Βλ. Κεφάλαιο 5

4.4. Inspire Art Ltd (Απόφαση του Δικαστηρίου της 30ής Σεπτεμβρίου 2003.Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam κατά Inspire Art Ltd).

Το ΔΕΕ δύο χρόνια μετά την υπόθεση Überseering έρχεται να επιβεβαιώσει την θέση του με την υπόθεση Inspire Art Ltd.⁸⁶ Η Inspire Art συστήθηκε στις 28 Ιουλίου 2000 υπό τη νομική μορφή της «private company limited» του αγγλικού δικαίου, με έδρα το Folkestone (Ηνωμένο Βασίλειο). Η δημιουργία της συγκεκριμένης εταιρίας έγινε με αποκλειστικό γνώμονα να εκμεταλλευτεί το ιδιαίτερο νομικό καθεστώς που δημιουργείται μέσω του Βρετανικού Δικαίου αφού επιτρέπει την σύσταση εταιριών με ελάχιστες διατυπώσεις οι οποίες μπορούν να δημιουργήσουν μετά υποκαταστήματα (δευτερεύουσα εγκατάσταση σε άλλα κράτη μέλη της Ένωσης) . Η εταιρία αυτή δραστηριοποιείτο στον τομέα των πωλήσεων έργων τέχνης, άρχισε την εμπορική της δράση στις 17 Αυγούστου 2000 και διατηρεί υποκατάστημα στο Άμστερνταμ. Η Inspire Art ήταν καταχωρημένη στο εμπορικό μητρώο του Εμπορικού Επιμελητηρίου του Άμστερνταμ, χωρίς μνεία ότι πρόκειται για τύποις αλλοδαπή εταιρία, κατά την έννοια του άρθρου 1 του WFBV. Το εμπορικό επιμελητήριο, κρίνοντας ότι μια τέτοια μνεία είναι υποχρεωτική καθόσον η Inspire Art ασκεί τις εμπορικές της δραστηριότητες αποκλειστικά στις Κάτω Χώρες, ζήτησε στις 30 Οκτωβρίου 2000 από το Kantongerecht te Amsterdam να διατάξει τη συμπλήρωση της καταχώρησης της εν λόγω εταιρίας στο εμπορικό μητρώο με την προσθήκη της μνείας ότι η Inspire Art είναι τύποις αλλοδαπή εταιρία. Η Inspire Art αντιτάχθηκε στη συμπλήρωση της

---

⁸⁶ Α.Σιανιώτη –Μαρούδη , Εμπορικό Δίκαιο-Εταιρίες, εκδ, Νομική Βιβλιοθήκη , 3^η έκδοση, 2012, σελ. 513

καταχωρήσεώς της, υποστηρίζοντας ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 1 του WFBV. Επικουρικώς, σε περίπτωση που το *Kantongerecht te Amsterdam* κρίνει ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις αυτές, υποστήριξε ότι ο WFBV αντίκειται στο κοινοτικό δίκαιο, ειδικότερα δε στα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ. Με απόφαση του Ολλανδικού δικαστηρίου κρίθηκε ότι η Inspire Art είναι τύποις αλλοδαπή εταιρία κατά την έννοια του άρθρου 1 του WFBV. Ως προς το αν συμβιβάζεται ο WFBV με το κοινοτικό δίκαιο, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι απαγορεύουν να θέσουν οι Κάτω Χώρες με τον *Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen* (νόμο περί των τύποις αλλοδαπών εταιριών) της 17ης Δεκεμβρίου 1997 περαιτέρω προϋποθέσεις, όπως αυτές που περιγράφονται στα άρθρα 2 έως 5 του νόμου αυτού, για την ίδρυση στις Κάτω Χώρες θυγατρικής μιας εταιρίας η οποία ιδρύθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο με τον αποκλειστικό σκοπό να αποκτήσει κάποιο πλεονέκτημα έναντι των εταιριών που ιδρύθηκαν κατά το δίκαιο των Κάτω Χωρών, το οποίο, όσον αφορά την ίδρυση εταιριών και την καταβολή του εταιρικού κεφαλαίου, περιέχει αυστηρότερες διατάξεις από αυτές που ισχύουν στο Ηνωμένο Βασίλειο και το οποίο συνάγει τον σκοπό αυτόν από το ότι η εταιρία ασκεί τις δραστηριότητές της εξ ολοκλήρου ή σχεδόν εξ ολοκλήρου στις Κάτω Χώρες και, επιπλέον, δεν έχει πραγματικό σύνδεσμο με το κράτος όπου ισχύει το δίκαιο κατά το οποίο ιδρύθηκε;

2) Αν κατ' ορθή ερμηνεία των άρθρων αυτών οι διατάξεις του *Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen* είναι ασυμβίβαστες με τα άρθρα αυτά, πρέπει το άρθρο 46 ΕΚ να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι

τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ δεν αποκλείουν τη δυνατότητα εφαρμογής της ολλανδικής ρυθμίσεως του *Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen*, δεδομένου ότι με τον νόμο αυτόν θεσπίστηκαν διατάξεις που δικαιολογούνται από τους λόγους που έχει εκθέσει ο Ολλανδός νομοθέτης;»⁸⁷

Το Δικαστήριο και στην περίπτωση αυτή ακολούθησε για τρίτη φορά την θέση που είχε πάρει και στις προηγούμενες *Centros* και *Überseering*. Το χαρακτηριστικό σημείο αυτής της απόφασης είναι το ΔΕΕ ανάφερε στο σκεπτικό του ότι η επιλογή του ευνοϊκότερου δικαίου είναι δικαίωμα συμφυές προς την ελευθερία εγκατάστασης, έστω και αν ο σκοπός των εταιριών είναι η αποφυγή του κράτους υποδοχής, στο οποίο σκοπεύουν να αναπτύξουν το σύνολο της οικονομικής τους δραστηριότητας.⁸⁸ Ειδικότερα η απόφαση αναφέρει ότι : «1) Το άρθρο 2 της ενδέκατης οδηγίας 89/666/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, σχετικά με τη δημοσιότητα των υποκαταστημάτων που έχουν συσταθεί σε ένα κράτος μέλος υπό ορισμένες μορφές εταιριών που διέπονται από το δίκαιο άλλου κράτους, αποκλείει εθνική νομοθετική ρύθμιση, όπως ο *Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen* (νόμος περί τύποις αλλοδαπών εταιριών) της 17ης Δεκεμβρίου 1997, η οποία προβλέπει για το υποκατάστημα εταιρίας συσταθείσας σύμφωνα με εθνική νομοθεσία άλλου κράτους μέλους υποχρεώσεις περί δημοσιότητας μη προβλεπόμενες από την εν λόγω οδηγία. 2) Τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ αποκλείουν εθνική νομοθετική ρύθμιση, όπως αυτή του *Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen*, η οποία εξαρτά την άσκηση της ελευθερίας για δευτερεύουσα εγκατάσταση εντός αυτού του κράτους,

---

⁸⁷ Σκέψη 39,

C167/01, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48634&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=12505>

⁸⁸ Σκέψεις 95-96, C-167/01

εκ μέρους εταιρίας η οποία έχει συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους, υπό ορισμένες προϋποθέσεις που προβλέπει η εσωτερική νομοθεσία για τη σύσταση εταιριών και οι οποίες αφορούν το ελάχιστο όριο κεφαλαίου και την ευθύνη των μελών του διευθυντικού οργάνου. Οι λόγοι για τους οποίους η εταιρία έχει συσταθεί στο πρώτο κράτος μέλος, καθώς και το ότι αυτή ασκεί τις δραστηριότητές της αποκλειστικώς ή σχεδόν αποκλειστικώς στο κράτος μέλος εγκατάστασής δεν αναιρούν το δικαίωμά της να επικαλεστεί την ελευθερία εγκατάστασής που διασφαλίζει η Συνθήκη ΕΚ, εκτός αν σε μια συγκεκριμένη περίπτωση αποδειχθεί ότι συντρέχει περίπτωση καταχρήσεως αυτού του δικαιώματος.».⁸⁹ Από το σκεπτικό της απόφασης άλλο ένα σημείο το οποίο παγιώνεται νομολογιακά είναι ότι εφόσον μια εταιρία έχει συσταθεί έγκυρα, σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους προέλευσης, στο οποίο διατηρεί την καταστατική της έδρα ως στοιχείο συνδέσεως με την έννομη τάξη του κράτους αυτού, δικαιούται να μεταφέρει την πραγματική της έδρα σε άλλο κράτος μέλος ή να ασκήσει το δικαίωμα δευτερεύουσας εγκατάστασης.⁹⁰

Ενώ βλέπουμε ότι στο ζήτημα της δευτερεύουσας εγκατάστασης υπάρχει μια παγιωμένη θέση που επιτρέπει την κινητικότητα των εταιριών έρχεται η απόφαση Cartesio για να μας αποδείξει την ανάγκη νομοθετικής ρύθμισης για τα ζήτσημα ελευθερίας εγκατάστασης των εταιριών μέσω εναρμόνισης των δύο συστημάτων.

---

⁸⁹ Διατακτικό C-167/01

⁹⁰ Κ. Παμπούκης, παρατηρήσεις στην υπόθεση Inspire Art, ΕπισκεΔ, 2003, σελ. 1036επ, Ε. Κιωνή, ελευθερία εγκατάστασης κοινοτικών εταιριών και προστασία εταιρικών δανειστών, ΔΕΕ, 9-9/2005, σελ. 905επ.

4.5. Cartesio. Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 16ης Δεκεμβρίου 2008. CARTESIO Oktató és Szolgáltató bt.

Η Cartesio συστάθηκε στις 20 Μαΐου 2004 στην Ουγγαρία ως ετερόρρυθμη εταιρία του ουγγρικού δικαίου. «Είκοσι περίπου έτη μετά τη Daily Mail , το ΔΕΚ , με την υπόθεση Cartesio , επανεξέτασε τη γνωστή διάκριση μεταξύ «ενδημίας» και «αποδημίας» μιας εταιρίας, δηλαδή των περιορισμών που επιβάλλονται από το κράτος υποδοχής και εκείνων που επιβάλλει το κράτος ίδρυσης».⁹¹ Ως έδρα της ορίστηκε η Baja (Ουγγαρία). Καταχωρήθηκε στο μητρώο εταιριών στις 11 Ιουνίου 2004. Η εταιρία έχει ως ετερόρρυθμο εταίρο πρόσωπο που αναλαμβάνει αποκλειστικά να εισφέρει κεφάλαια και ως ομόρρυθμο εταίρο πρόσωπο που ευθύνεται απεριορίστως για τα χρέη της εταιρίας. Πρόκειται για δύο φυσικά πρόσωπα που κατοικούν στην Ουγγαρία και έχουν την ιθαγένεια του κράτους μέλους αυτού. Ασκεί δραστηριότητα σχετική, ιδίως, με το ανθρώπινο δυναμικό, τις εργασίες γραμματείας, τη μετάφραση, την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση. Η εταιρία αυτή το 2005 αποφασίζει και καταθέτει αίτηση ενώπιον Ιταλικού Δικαστηρίου (Εμποροδικείου) ζητώντας την μεταφορά της πραγματικής της έδρας, διατηρώντας όμως την νομική της προσωπικότητα ως εταιρία Ουγγρικού Δικαίου. Με απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 2006, η αίτηση αυτή απορρίφθηκε με την αιτιολογία ότι το ισχύον ουγγρικό δίκαιο δεν επιτρέπει σε εταιρία συσταθείσα στην Ουγγαρία να μεταφέρει την έδρα της στο εξωτερικό, ενώ εξακολουθεί να υπόκειται στις διατάξεις του ουγγρικού δικαίου που αφορούν την προσωπική

---

⁹¹ Α.Σινανιώτη –Μαρούδη , Εμπορικό Δίκαιο-Εταιρίες, εκδ, Νομική Βιβλιοθήκη , 3^η έκδοση, 2012,σελ. 514

κατάσταση. Η Cartesio άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Szegedi Ítéltábla (περιφερειακού εφετείου του Szeged). Το Ιταλικό δικαστήριο αφού μελέτησε την σχετική κείμενη και ενωσιακή νομοθεσία και την νομολογία του ΔΕΕ και αφού παρατήρησε ότι υπάρχουν αντίθετες αποφάσεις που δεν κάνουν εύκολη την επίλυση της συγκεκριμένης διαφοράς απέστειλε στο ΔΕΕ με προδικαστική παραπομπή τα ακόλουθα ερωτήματα:

«1) Δύναται ένα δευτεροβάθμιο δικαστήριο, αποφαινόμενο επί εφέσεως κατ' αποφάσεως εκδοθείσας από το επιφορτισμένο με την τήρηση του μητρώου εταιριών δικαστήριο, κατόπιν αιτήσεως τροποποιήσεως στοιχείου της καταχωρήσεως [μιας εταιρίας] στο μητρώο εταιριών, να υποβάλει αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, βάσει του άρθρου 234 ΕΚ, αν ούτε η εκδίκαση της υποθέσεως ενώπιον του [πρωτοβαθμίου] δικαστηρίου ούτε η εκδίκαση της εφέσεως γίνεται κατ' αντιμωλία;

2) Αν υποθεθεί ότι το δευτεροβάθμιο δικαστήριο περιλαμβάνεται στην έννοια του δικαιοδοτικού οργάνου που δύναται, βάσει του άρθρου 234 ΕΚ, να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο, πρέπει αυτό να θεωρηθεί ως δικαστήριο αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό, οπότε οφείλει, δυνάμει του εν λόγω άρθρου, να υποβάλει στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων τα ερωτήματα που αφορούν την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου;

3) Περιορίζει ή μπορεί να περιορίσει την –ευθέως απορρέουσα από το άρθρο 234 ΕΚ– δυνατότητα των ουγγρικών δικαστηρίων να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο μια διάταξη εθνικού δικαίου που αναγνωρίζει δικαίωμα εφέσεως, υπό την έννοια του εθνικού δικαίου, κατά διατάξεως περί προδικαστικής παραπομπής,

αν, σε περίπτωση ασκήσεως εφέσεως, το ανώτερο εθνικό δικαστήριο μπορεί να μεταρρυθμίσει τη διάταξη [αυτή], να καταργήσει την προδικαστική παραπομπή και να υποχρεώσει το δικαστήριο που εξέδωσε την [εν λόγω] διάταξη να συνεχίσει την ανασταλείσα διαδικασία του εσωτερικού δικαίου;

4) α) Αν μια εταιρία συσταθείσα και καταχωρηθείσα στο μητρώο εταιριών στην Ουγγαρία, βάσει του ουγγρικού εταιρικού δικαίου, επιθυμεί να μεταφέρει την έδρα της σε άλλο κράτος μέλος της [Ευρωπαϊκής] Ενώσεως, διέπεται το ζήτημα αυτό από το κοινοτικό δίκαιο ή, ελλείψει εναρμονίσεως των εθνικών νομοθεσιών, έχουν αποκλειστική εφαρμογή οι διατάξεις του εθνικού δικαίου;

β) Μπορεί μια ουγγρική εταιρία να ζητήσει τη μεταφορά της έδρας της σε άλλο κράτος μέλος της Ενώσεως επικαλούμενη απευθείας το κοινοτικό δίκαιο (εν προκειμένω τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ); Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, μπορεί –είτε το “κράτος της αρχικής έδρας” είτε το “κράτος της νέας έδρας”– να εξαρτήσει τη μεταφορά της έδρας από οποιαδήποτε προϋπόθεση ή έγκριση;

γ) Πρέπει τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν συμβιβάζεται προς το κοινοτικό δίκαιο κανόνας ή πρακτική του εσωτερικού δικαίου που εισάγει διάκριση μεταξύ των εμπορικών εταιριών, όσον αφορά την άσκηση των δικαιωμάτων τους, ανάλογα με το κράτος μέλος στο οποίο έχουν την έδρα τους;

[δ)] Πρέπει τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν συμβιβάζεται προς το κοινοτικό δίκαιο κανόνας ή πρακτική του εσωτερικού δικαίου που εμποδίζει [...] εταιρία [του

οικείου κράτους μέλους] να μεταφέρει την έδρα της σε άλλο κράτος μέλος [...];»⁹²

Το ΔΕΕ ενώ όλοι περιμένουν ότι θα κάνει το μεγάλο βήμα και θα προχωρήσει στην ολοκλήρωση της πάγιας νομολογίας του ότι το δικαίωμα της εγκατάστασης εντός των κρατών μελών της Ένωσης δεν περιορίζεται όσον αφορά την μεταφορά της πραγματικής έδρας έρχεται να υπενθυμίσει ότι όπως και με την απόφαση Daily Mail έτσι και τώρα ακόμα δεν έχει ωριμάσει ο χρόνος για μια τέτοια παρέμβαση στο δίκαιο εταιριών κάθε κράτους μέλους, συνεπώς δεν είναι δυνατή η μεταφορά της πραγματικής έδρας χωρίς να υπάρχει λύση και εκκαθάριση της εταιρίας στο κράτος προέλευσης. Ειδικότερα το ΔΕΕ στο διατακτικό της απόφασης του αναφέρει ότι : «1) Δικαστήριο όπως το αιτούν, το οποίο επιλαμβάνεται εφέσεως κατ' αποφάσεως εκδοθείσας από δικαστήριο επιφορτισμένο με την τήρηση του μητρώου εταιριών, με την οποία απορρίφθηκε αίτηση περί τροποποιήσεως μιας καταχωρήσεως στο μητρώο αυτό, πρέπει να χαρακτηριστεί ως δικαστήριο που δύναται να υποβάλει αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως βάσει του άρθρου 234 ΕΚ, παρά το γεγονός ότι ούτε η εκδίκαση της υποθέσεως ενώπιον του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου ούτε η εκδίκαση της εν λόγω εφέσεως από το αιτούν δικαστήριο γίνεται κατ' αντιμωλία.

2) Δικαστήριο όπως το αιτούν, του οποίου οι αποφάσεις που εκδίδονται στο πλαίσιο διαφοράς όπως η διαφορά της κύριας δίκης μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο αιτήσεως αναιρέσεως, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται

---

⁹² Σκέψη 40, απόφαση C-210/06,
[http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=76078&pageIndex=0&doclang=el
&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=57743](http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=76078&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=57743)

σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου, υπό την έννοια του άρθρου 234, τρίτο εδάφιο, ΕΚ.

3) Εφόσον οι κανόνες του εθνικού δικαίου που αφορούν το δικαίωμα εφέσεως κατ' αποφάσεως διατάσσουν την προδικαστική παραπομπή προβλέπουν ότι ολόκληρη η υπόθεση της κύριας δίκης παραμένει εκκρεμής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, μόνο δε η απόφαση περί παραπομπής αποτελεί αντικείμενο περιορισμένης εφέσεως, το άρθρο 234, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ έχει την έννοια ότι η αρμοδιότητα την οποία απονέμει η διάταξη αυτή της Συνθήκης σε κάθε εθνικό δικαστήριο να διατάσσει την προδικαστική παραπομπή ενώπιον του Δικαστηρίου δεν μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση από την εφαρμογή τέτοιων κανόνων οι οποίοι επιτρέπουν στο κατ' έφεση δικάζον δικαστήριο να μεταρρυθμίσει την απόφαση η οποία διατάσσει την προδικαστική παραπομπή ενώπιον του Δικαστηρίου, να καταργήσει την παραπομπή αυτή και να διατάξει το δικαστήριο που εξέδωσε την εν λόγω απόφαση να επαναλάβει την ανασταλείσα εσωτερικού δικαίου διαδικασία.

4) Στο παρόν στάδιο εξέλιξεως του κοινοτικού δικαίου, τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ έχουν την έννοια ότι δεν απαγορεύουν την κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους η οποία εμποδίζει την εταιρία που έχει συσταθεί δυνάμει του εθνικού δικαίου του κράτους μέλους αυτού να μεταφέρει την έδρα της εντός άλλου κράτους μέλους, διατηρώντας συγχρόνως την ιδιότητα της εταιρίας που διέπεται από το εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους σύμφωνα με τη νομοθεσία του οποίου συνεστήθη».⁹³

---

⁹³ C-210/06,

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=76078&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=275574>

Η απόφαση αυτή έχει κριθεί ως το μεγάλο πισωγύρισμα του ΔΕΕ έναντι της νομολογιακής προόδου που είχε επιδείξει με τις (Centros, Überseering και Inspire Art). Βάσει της απόφασης αυτής μια εταιρία μπορεί να κινείται ελεύθερα εντός των κρατών μελών της Ένωσης, ακόμα και να εγκαταστήσει την πραγματική της έδρα σε άλλο κράτος μέλος από εκείνο που είναι η καταστατική της. Το κράτος μέλος είναι υποχρεωμένο να αναγνωρίσει την εταιρία αυτή, να την εγγράψει στα εμπορικά της μητρώα, και γενικώς να μην αξιώνει ειδικές προϋποθέσεις ή όρους που είναι αντίθετοι για την ελεύθερη ανάπτυξη της εταιρίας αυτής. Όμως, για να συμβούν όλα αυτά θα πρέπει να εκπληρωθεί ένας απαράβατος όρος. Θα πρέπει να έχει φύγει νόμιμα από το κράτος προέλευσης, στο δίκαιο του οποίου οφείλει την ύπαρξη της. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, εάν το κράτος προέλευσης ακολουθεί το σύστημα της πραγματικής έδρας, να απαγορεύει την μεταφορά της κεντρικής διοίκησης της εταιρίας σε άλλο κράτος μέλος, οπότε είναι αναγκαία πρώτα να υπάρξει λύση και εκκαθάριση της εταιρίας και μετά η μετακίνηση της. Το ΔΕΕ για άλλη μια φορά αρνήθηκε να επιτρέψει την μετακίνηση αυτή επικαλούμενο την απόφαση Daily Mail επί τη βάση ότι «το παρόν στάδιο εξέλιξης του Κοινοτικού Δικαίου» δεν επιτρέπει μια τέτοια πράξη.⁹⁴ Στην συγκεκριμένη υπόθεση υπήρξε πλήρης αντίθεση της θέσεως του Γενικού Εισαγγελέα με το Δικαστήριο, κάτι που δεν παρατηρείται συχνά στις αποφάσεις του ΔΕΕ. Ειδικότερα ο Γενικός Εισαγγελέας Maduro⁹⁵ θεώρησε ότι η συγκεκριμένη υπόθεση είναι η ευκαιρία του ΔΕΕ να αλλάξει τον τρόπο λειτουργίας του Κοινοτικού εταιρικού δικαίου αφού η θεωρία της πραγματικής έδρας έρχεται να περιορίσει την

⁹⁴ ΔΕΚ C-210/06, απόφαση της 16.12.2008, (Ελευθερία εγκατάστασης εταιριών)(σημ. Ε. Περάκης), Δίκαιο Επιχειρήσεων Εταιριών, 1/2009

⁹⁵ Α.Σινανιώτη –Μαρούδη , Εμπορικό Δίκαιο-Εταιρίες, εκδ, Νομική Βιβλιοθήκη , 3^η έκδοση, 2012, σελ. 514

κοινοτική ελευθερία εγκατάστασης.⁹⁶ Συνοψίζοντας τις θέσεις του Γενικού Εισαγγελέα βλέπουμε ότι θεωρεί ότι : α) αρνείται το περιεχόμενο της Daily Mail καθώς θεωρεί ότι η νομολογία του ΔΕΕ έχει εξελιχθεί και βρίσκεται σε ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση,⁹⁷ β) τα εθνικά μέτρα που εμποδίζουν την μεταφορά έδρας μπορούν να χαρακτηρισθούν ως περιορισμοί της ελευθερίας εγκατάστασης,⁹⁸ γ) το κύριο πρόβλημα συναντάται από τα κράτη μέλη υποδοχής όμως δεν επιτρέπονται περιορισμοί ούτε από το κράτος προέλευσης,⁹⁹ δ) Δεν μπορούν να γίνουν δεκτοί περιορισμοί που βασίζονται σε κριτήρια όπως «είσοδο» και «έξοδο».¹⁰⁰ Όλες αυτές οι θέσεις του Γενικού Εισαγγελέα άφησαν ανεπηρέαστο το Δικαστήριο το οποίο «απέφυγε να πάρει θέση στη γνωστή διαμάχη¹⁰¹ μεταξύ της θεωρίας της ίδρυσης και τη θεωρίας της πραγματικής έδρας» και επιβεβαίωσε την θέση του ότι η μεταφορά της έδρας (καταστατικής η πραγματικής) με την διατήρηση του εφαρμοστέου δικαίου εξαρτάται καθ' ολοκληρία από το εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους προέλευσης της εταιρίας και «αφήνει τη διακριτική ευχέρεια στα κράτη μέλη¹⁰² να προσδιορίσουν το συνδετικό στοιχείο που καθορίζει την «εθνικότητα» της εταιρείας και το στοιχείο που απαιτείται για τη διατήρησή της (σκέψη 110).»¹⁰³ Το δίκαιο αυτό μπορεί να καθορίζει με κυρίαρχο τρόπο εάν είναι επιτρεπτή η μεταφορά της πραγματικής έδρας της επιχείρησης και να επιβάλλει απόλυτους περιορισμούς που μπορούν να οδηγήσουν έως την διάλυση της εταιρίας.

---

⁹⁶ σκέψη

⁹⁷ Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα, παρ. 25.

⁹⁸ Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα, παρ. 25.

⁹⁹ Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα, παρ. 27.

¹⁰⁰ Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα, παρ. 28

¹⁰¹ Α.Σινανιώτη –Μαρούδη , Εμπορικό Δίκαιο-Εταιρίες, εκδ, Νομική Βιβλιοθήκη , 3^η έκδοση,2012, σελ. 516

¹⁰² Α.Σινανιώτη –Μαρούδη , Εμπορικό Δίκαιο-Εταιρίες, εκδ, Νομική Βιβλιοθήκη , 3^η έκδοση, 2012, σελ. 516

¹⁰³ Γ. Αργυρού, Η ελευθερία εγκατάστασης των εταιριών μετά την απόφαση Cartesio, ΔΕΕ, 10/2009

Για άλλη μια φορά διαπιστώνεται η ανάγκη υιοθέτησης της δέκατης τέταρτης οδηγίας η οποία μάλιστα την περίοδο εκείνη είχε αναστείλει τις εργασίες της αναμένοντας την απόφαση αυτή θεωρώντας ότι το ΔΕΕ θα δώσει λύση στο πρόβλημα.¹⁰⁴

4.6. Σύνοψη της νομολογίας επί του θέματος

Η αποτίμηση της νομολογίας του ΔΕΚ οδηγεί σε διαφορετική θεώρηση του δικαιώματος ελεύθερης εγκατάστασης ανάλογα με το αναφέρεται στη σχέση του κοινοτικού νομικού προσώπου με το κράτος προέλευσης ή με το κράτος υποδοχής, διάκριση που επικρίνεται ως άστοχη νομοπολιτικά.¹⁰⁵ Το Δικαστήριο, λοιπόν, προβαίνει στη διάκριση μεταξύ των περιορισμών που θέτει ένα εθνικό δίκαιο στη μεταφορά της έδρας μιας ημεδαπής εταιρίας σε άλλο κράτος μέλος και στους αντίστοιχους περιορισμούς που επιβάλλει το κράτος υποδοχής. Η διαφοροποίηση αυτή εξαιρεί, λοιπόν, από το πεδίο εφαρμογής των άρ. 43 και 48 ΣυνθΕΚ τους περιορισμούς που επιβάλλει το κράτος ίδρυσης. Στις περιπτώσεις αποδημίας, το ΔΕΚ δεν αρνείται την εξουσία του κράτους προέλευσης να θέτει περιορισμούς (περιορισμοί εξόδου) ή και να απαγορεύει τη μεταφορά της πραγματικής έδρας της εταιρίας.¹⁰⁶ Όπως επανέλαβε το Δικαστήριο στην απόφαση *Cartesio* (σκ. 114), λόγω των διαφορών των εθνικών νομοθεσιών ως προς το συνδετικό στοιχείο που προσδιορίζει το προσωπικό δίκαιο μιας εταιρίας, οι εν λόγω περιορισμοί θα πρέπει να κριθούν ως προβλήματα που δεν έχουν επιλυθεί από τις κοινοτικές διατάξεις για το δικαίωμα εγκατάστασης, αλλά πρέπει να λυθούν στο μέλλον συμβατικά ή νομοθετικά.

¹⁰⁴ Σύμφωνη γνώμη, Ε. Κινινή « περιορισμοί στην έξοδο των Κοινοτικών εταιριών: Συγχρόνως παρατηρήσεις στην Απόφαση ΔΕυρΚ *Cartesio*, ΕΕμπΔ, 2009, σελ. 757, Ε, Περάκη, ΔΕΕ2009, σελ. 65, Γ, Αργυρού, Η ελευθερία εγκατάστασης των εταιριών μετά την απόφαση *Cartesio*, ΔΕΕ, 10/2009

¹⁰⁵ Η. Σουφλερός, παρατηρήσεις στην απόφαση *Cartesio*, www.syneemp.gr

¹⁰⁶ Ε. Κινινή, ΕΕμπΔ 2008, σελ. 729 επ

Συνεπώς, στην παρούσα φάση εξέλιξης του κοινοτικού δικαίου μία εταιρία δεν μπορεί να βασίσει στις διατάξεις των άρ. 43 και 48 ΣυνθΕΚ την αξίωση της για απρόσκοπτη μεταφορά της έδρας της σε άλλο κράτος μέλος, καθώς η χώρα σύστασης είναι ελεύθερη να εφαρμόζει τη θεωρία της έδρας.

Αρκετούς οπαδούς¹⁰⁷ συγκεντρώνει η πρόταση για αναλογική μεταφορά της νομολογίας του ΔΕΚ στην υπόθεση *Keck* και *Mithouard*¹⁰⁸ στις διατάξεις για την ελευθερία εγκατάστασης. Υπενθυμίζεται ότι εκεί το ΔΕΚ διέκρινε μεταξύ εθνικών μέτρων που απαγορεύουν ορισμένες μορφές πώλησης, και εκείνων που αφορούν τα προϊόντα κάθε αυτά. Ως προς τα πρώτα το άρθρο 28 ΣυνθΕΚ υποβιβάσθηκε σε απλή απαγόρευση των διακρίσεων. Ο διαχωρισμός βέβαια των περιορισμών που αφορούν τον τρόπο πώλησης, από εκείνους που αναφέρονται στα εμπορεύματα, δεν είναι πάντοτε ευχερής. Στη μεταγενέστερη μάλιστα νομολογία η διάκριση φαίνεται να σχετικοποιείται και να αποκτά αποφασιστική σημασία το αν προκαλείται σημαντικός περιορισμός στην πρόσβαση του εμπορεύματος στην αγορά.¹⁰⁹

Από την αναλογική μεταφορά της νομολογίας *Keck* στην ελευθερία εγκατάστασης των εταιριών μπορούν να εξαχθούν τα εξής συμπεράσματα: Εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής των άρθρων 43, 48

¹⁰⁷ Βλ. Schanze/Juettner, AG 2003, 661 (667), Επιφυλακτικός ο Κατσάς, ΔΕΕ 2004, 1115 (1125).

¹⁰⁸ ΕΚ απόφ. της 24.11.1993, συνεκδ.υποθ. C-267/1991, 268/1991, Συλλογή 1993, σελ. I-6097, σκέψεις 16, 17. Βλ. ενδεικτικά Κοτσίρη, Ευρωπαϊκό Εμπορικό Δίκαιο I, 2003, αριθμ. 338 επ.

¹⁰⁹ Βλ. Μιχαλόπουλο, Η ειδική μετοχή του δημοσίου στο πλαίσιο της ιδιωτικοποίησης των επιχειρήσεων. Το ζήτημα κατά την πρόσφατη νομολογία του ΔΕΚ, ΔΕΕ 2002, 1202 επ. και Βερβεσό, Οι ειδικές μετοχές (Golden shares) υπό το πρίσμα της ελεύθερης κίνησης κεφαλαίων (με αφορμή τις αποφάσεις του ΔΕΚ της 4ης Ιουνίου 2002 επί των υποθέσεων C-483/1999, C-367/1998 και C-503/1999), ΧρΙΔ 2003, 269 επ.), αφετηρία της συλλογιστικής του ΔΕΚ ήταν ο περιορισμός της πρόσβασης σε επενδύσεις και στο πεδίο της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων απασχολεί δηλ. το ζήτημα ποιές εθνικές διατάξεις μπορεί να θεωρηθούν ότι αφορούν «τρόπους επένδυσης» και συνεπώς εξαιρούνται από τις αυστηρές προϋποθέσεις για τη δικαιολόγηση των περιορισμών των θεμελιωδών ελευθεριών.

ΣυνθΕΚ ρυθμίσεις που δεν επενεργούν στη δομή της εταιρίας, όπως είναι λ.χ. οι διατάξεις για τα καθήκοντα και την ευθύνη των οργάνων, αλλά αφορούν την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας στο κράτος υποδοχής, όπως διατάξεις του γενικού δικαίου των συναλλαγών (δικαίου των συμβατικών και αδικοπρακτικών ενοχών, καθώς και των ενοχών από αδικαιολόγητο πλουτισμό).¹¹⁰ Εντούτοις, όταν προκαλείται σημαντική παρεμπόδιση της πρόσβασης στην αγορά των αλλοδαπών εταιριών από τις παραπάνω ουδέτερες κατ' αρχήν ρυθμίσεις, τα άρθρα 43, 48 ΣυνθΕΚ έλκονται σε εφαρμογή και ο περιορισμός χρήζει δικαιολόγησης από άποψη κοινοτικού δικαίου.¹¹¹

Μία δεύτερη άποψη υποστηρίζει ότι η διάκριση μεταξύ εταιρικού δικαίου, δικαίου των αδικοπρακτικών και συμβατικών ενοχών και πτωχευτικού δικαίου παρέχει μία «ένδειξη» ως προς το αν η σύνδεση με το δίκαιο του κράτους υποδοχής συνιστά επέμβαση στην ελευθερία εγκατάστασης.¹¹² Οι ρυθμίσεις του εταιρικού δικαίου εμφανίζονται ιδιαίτερα προβληματικές με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που επιτρέπει το κοινοτικό δίκαιο. Σε περίπτωση αμφιβολίας το δίκαιο του κράτους υποδοχής πρέπει να υποχωρήσει έναντι του δικαίου του κράτους σύστασης. Αντίθετα, η εφαρμογή του πτωχευτικού δικαίου του κράτους της έδρας καθίσταται ασφαλέστερη. Οριακές είναι οι ρυθμίσεις του δικαίου της έδρας για τις αδικοπρακτικές και συμβατικές ενοχές αλλά και την προσυμβατική ευθύνη. Θα πρέπει δηλαδή να εξετασθούν ad hoc οι επιδράσεις στην ελευθερία εγκατάστασης. Δεν επιτρέπεται στα κράτη μέλη μέσω της νομικής

¹¹⁰ Ε.Κινινή, Ελευθερία εγκατάστασης κοινοτικών εταιριών και προστασία εταιρικών δανειστών, ΔΕΕ, 8-9/2005

¹¹¹ Ε.Κινινή, Ελευθερία εγκατάστασης κοινοτικών εταιριών και προστασία εταιρικών δανειστών, ΔΕΕ, 8-9/2005

¹¹² Ε.Κινινή, Ελευθερία εγκατάστασης κοινοτικών εταιριών και προστασία εταιρικών δανειστών, ΔΕΕ, 8-9/2005

ένδυσης της ευθύνης ως αδικοπραξίας να περιορίζουν την ελευθερία εγκατάστασης. Και τούτο διότι αντικείμενο ελέγχου της ελευθερίας εγκατάστασης είναι η πραγματική παρεμπόδιση που προέρχεται από το δίκαιο του κράτους υποδοχής. Διαφορετικά οδηγούμαστε στο ανορθόδοξο αποτέλεσμα να προσδιορίζεται η έκταση των άρθρων 43 και 48 ΣυνθΕΚ από την κανονιστική εμβέλεια των εθνικών κανόνων σύγκρουσης.¹¹³

Μία τρίτη άποψη προκρίνει την αναζήτηση των μηχανισμών προστασίας των εταιρικών δανειστών του κράτους υποδοχής οι οποίοι μπορούν να εφαρμοσθούν σε κάθε επιχείρηση ανεξάρτητα από την εταιρική μορφή της.¹¹⁴ Η θέση αυτή προτείνει την οριοθέτηση ενός γενικού δικαίου της επιχείρησης δεκτικού εφαρμογής στις αλλοδαπές εταιρίες, χωρίς όμως να απαλλάσσει από τον έλεγχο της συμβατότητας με τα άρθρα 43, 48 ΣυνθΕΚ. Εμφανίζει το πλεονέκτημα ότι αποφεύγει τον σκόπελο του χαρακτηρισμού της έννομης σχέσης από το δίκαιο του forum.

Προς την ίδια κατεύθυνση της περιορισμένης δηλαδή εφαρμογής του δικαίου του κράτους υποδοχής κινούνται και οι μικτές θεωρίες της επικάλυψης¹¹⁵ και της διάκρισης.¹¹⁶ Σύμφωνα με τη θεωρία της επικάλυψης επιτρέπεται η εφαρμογή των διατάξεων αναγκαστικού δικαίου του κράτους υποδοχής που διέπουν την προσωπική

---

¹¹³ Ε. Κινινή, Ελευθερία εγκατάστασης κοινοτικών εταιριών και προστασία εταιρικών δανειστών, ΔΕΕ, 8-9/2005

¹¹⁴ Ε. Κινινή, Ελευθερία εγκατάστασης κοινοτικών εταιριών και προστασία εταιρικών δανειστών, ΔΕΕ, 8-9/2005

¹¹⁵ Κ. Παμπούκη, Η αναγνώριση των αλλοδαπών εταιριών ιδίως στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ΕΕΕυρΔ 14 (1994), 183-230, τον ίδιο, ίδρυση και αναγνώριση των εταιριών ιδίως στα όρια της ευρωπαϊκής κοινότητας, ΕΛΔ 36 (1995), 241 (248). Σε ό,τι αφορά πάντως τις κοινοτικές εταιρίες μετά τις αποφάσεις Centros και Überseering εκφράζονται σοβαρές επιφυλάξεις ως προς τη δυνατότητα εφαρμογής της θεωρίας της επικάλυψης (βλ. Κ. Παμπούκη, ό.π., ΕπισκΕΔ 2003, 282 (298, σημ. 43), τον ίδιο, ΕπισκΕΔ 2003, σελ. 1038-1039 (υπό ΙΙΙ)).

¹¹⁶ Κ. Παμπούκη, Η αναγνώριση των αλλοδαπών εταιριών ιδίως στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ΕΕΕυρΔ 14 (1994), σελ.233-234

κατάσταση της αλλοδαπής εταιρίας. Η θεωρία της διάκρισης εκκινεί από τη διάκριση μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών σχέσεων της εταιρίας και δέχεται την εφαρμογή του δικαίου της πραγματικής έδρας στις εξωτερικές σχέσεις.

Αντίθετη με τις παραπάνω προτάσεις αλλά ασφαλέστερη εμφανίζεται η θέση ότι η επικάλυψη του δικαίου της ίδρυσης από το δίκαιο της έδρας χωρεί μόνο όταν δικαιολογείται από άποψη κοινοτικού δικαίου, δηλαδή είτε υπό τους όρους της βασάνου των τεσσάρων κριτηρίων είτε σε περίπτωση κατάχρησης.¹¹⁷

5. Η νομολογία του ΔΕΕ για τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις

Παρά την επιτακτική ανάγκη των τελευταίων δεκαετιών για την υλοποίηση διασυνοριακών συγχωνεύσεων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, απουσίαζε το απαραίτητο κοινοτικό ρυθμιστικό πλαίσιο που θα ρύθμιζε την εκτέλεσή τους. Στις περισσότερες έννομες τάξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν υπήρχε νομοθετική ρύθμιση για την καταχώρηση διασυνοριακών συγχωνεύσεων, ενώ υπήρχαν έννομες τάξεις στις οποίες ρητά δεν επέτρεπαν διεθνείς συγχωνεύσεις. Ακόμη και στις χώρες όπου επιτρεπόταν η διασυνοριακή συγχώνευση, υπήρχαν σοβαροί προβληματισμοί για το εφαρμοστέο δίκαιο, συνέπεια της σόρευσης περισσότερων εννόμων τάξεων.

5.1. Υπόθεση Sevic Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 13ης Δεκεμβρίου 2005. SEVIC Systems AG.

Το 2002 συμφωνείται μεταξύ της γερμανικής εταιρείας SEVIC και της λουξεμβουργιανής εταιρείας Security Vision σύμβαση

---

¹¹⁷ Ε.Κινινή, Ελευθερία εγκατάστασης κοινοτικών εταιριών και προστασία εταιρικών δανειστών, ΔΕΕ, 8-9/2005

συγχώνευσης με απορρόφηση της δεύτερης εταιρείας από την πρώτη, η οποία προέβλεπε τη διάλυση άνευ εκκαθαρίσεως της Security Vision και τη μεταβίβαση της περιουσίας της σύνολό της στη SEVIC, χωρίς αλλαγή της εταιρικής επωνυμίας της.¹¹⁸ Η απόφαση για την επικύρωση λαμβάνεται νόμιμα από τις γενικές συνελεύσεις των δύο εταιριών. Στη συνέχεια η SEVIC AG ζήτησε την καταχώρηση της συγχώνευσης στο κατά τόπο αρμόδιο εμπορικό μητρώο που τηρείται από το Ειρηνοδικείο. Όμως, η αίτηση εγγραφής της συγχωνεύσεως στο εμπορικό μητρώο απορρίφθηκε από το δικαστήριο επικαλούμενο ότι οι διατάξεις του γερμανικού δικαίου (άρθρο 1§1, σημείο 1, του UmwG) προβλέπουν αποκλειστικώς τις συγχωνεύσεις μεταξύ υποκειμένων δικαίου εδρευόντων στη Γερμανία.¹¹⁹ Η SEVIC άσκησε προσφυγή κατά της απορριπτικής αυτής απόφασης ενώπιον του Πρωτοδικείου.¹²⁰ Το Πρωτοδικείο έκρινε ότι το ζήτημα του εάν επιτρέπεται σύμφωνα με το γερμανικό δίκαιο η εν λόγω άρνηση καταχώρησης της συγχώνευσης των ως άνω εταιριών στο γερμανικό εμπορικό μητρώο, εξαρτάται από την ερμηνεία των άρθρων 43 και 48 ΣυνθΕΚ, ως εντασσόμενο στο ζήτημα συγχωνεύσεων μεταξύ εταιριών εδρευουσών στη Γερμανία και εταιριών εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη (στο εξής: διασυνοριακές συγχωνεύσεις).¹²¹ Υπό αυτές τις συνθήκες, το Πρωτοδικείο ανέστειλε την έκδοση απόφασης επί της δίκης και υπέβαλε στο ΔΕΚ το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα *«Έχουν τα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ την έννοια ότι αντιβαίνει προς την ελευθερία εγκαταστάσεως των εταιριών η άρνηση εγγραφής – σύμφωνα προς τα άρθρα 16 και επόμενα του Umwandlungsgesetz (γερμανικός νόμος σχετικά με τη μετατροπή των εταιριών – UmwG)–*

---

¹¹⁸ Σκέψη 6 της C-411/03

¹¹⁹ Σκέψη 8 της C-411/03

¹²⁰ Σκέψη 9 της C-411/03

¹²¹ Σκέψη 10 της C-411/03

στο γερμανικό εμπορικό μητρώο της συγχωνεύσεως στην οποία προτίθεται να προβεί αλλοδαπή ευρωπαϊκή εταιρία με γερμανική εταιρία, επειδή το άρθρο 1, παράγραφος 1, σημείο 1, του νόμου αυτού προβλέπει μόνον τη μετατροπή υποκειμένου δικαίου εδρεύοντος στη Γερμανία;».¹²²

Το ΔΕΕ ακολουθώντας την προηγούμενη διαδοχική πορεία του προς την ενοποίηση του εταιρικού δικαίου και την διευκόλυνση της κινητικότητας των εταιριών αποφασίζει ότι «Προσκρούει στα άρθρα 43 ΕΚ και 48 ΕΚ η εγγραφή στο εθνικό εμπορικό μητρώο της συγχωνεύσεως διά λύσεως άνευ εκκαθαρίσεως μιας εταιρίας και διά μεταβιβάσεως στο σύνολό της περιουσίας της σε άλλη εταιρία, η οποία δεν γίνεται δεκτή κατά κανόνα οσάκις η μία εκ των δύο εταιριών έχει την έδρα της σε άλλο κράτος μέλος, τη στιγμή κατά την οποία παρόμοια εγγραφή είναι εφικτή εφόσον τηρούνται ορισμένες προϋποθέσεις και οι μετέχουσες στη συγχώνευση εταιρίες έχουν αμφότερες την έδρα τους στο έδαφος του πρώτου κράτους μέλους».¹²³ Το ΔΕΕ με την απόφαση του αυτή ήρθε να ταυτιστεί με την δέκατη οδηγία η οποία είχε δημοσιευθεί μόλις 18 μέρες νωρίτερα. Στην λήψη αυτής της απόφασης ήρθε να συνδράμει με τις προτάσεις του ο Γενικός Εισαγγελέας Tizzano, ο Γενικός Εισαγγελέας αρχικά σχολίασε το επιχείρημα της γερμανικής και της ολλανδικής κυβέρνησης αναφορικά με το ότι η απορροφούμενη εταιρεία δεν εμπίπτει στο ρυθμιστικό πεδίο του άρθρου 43 ΣυνθΕΚ καθώς λόγω της συγχώνευσης αυτή χάνει την νομική της προσωπικότητα. Ειδικότερα υποστήριξε ότι για όλη τη φάση που προηγείται της συγχωνεύσεως και μέχρι την καταχώρησή της, αμφότερες οι εταιρίες υφίστανται και

¹²² Σκέψη 10 C-411/03,

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=57066&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=260213>

¹²³ Διατακτικό της C-411/03

δρουν ως νομικά πρόσωπα πλήρως ικανά να διαπραγματευτούν και να συνάψουν την πράξη συγχωνεύσεως. Μόνο με την ολοκλήρωση της συγχωνεύσεως, και συγκεκριμένα με την καταχώρηση της σχετικής πράξεως στο οικείο μητρώο, παύει να υφίσταται το ένα από τα δύο υποκείμενα δικαίου. Έτσι, μέχρι την καταχώρηση, πόσο μάλλον στην περίπτωση μη ολοκλήρωσης της πράξης συγχώνευσης, οι εταιρείες συνεχίζουν να υφίστανται ως αυτοτελή νομικά πρόσωπα.¹²⁴

Ειδικότερα, επισήμανε ότι η συγχώνευση συνιστά ιδιαίτερα αποτελεσματική τεχνική μετατροπής εταιριών στον βαθμό που επιτρέπει, στο πλαίσιο μίας και μόνο πράξεως, να ασκείται ορισμένη δραστηριότητα υπό νέα μορφή και αδιαλείπτως, μειώνοντας ως εκ τούτου σημαντικά τις πολυπλοκότητες, τις προθεσμίες και το συνδεδεμένο με εναλλακτικές μορφές συνενώσεως εταιριών κόστος, όπως εκείνο που συνεπάγεται, επί παραδείγματι, η λύση εταιρίας με εκκαθάριση των περιουσιακών της στοιχείων και η σύσταση ακολούθως νέας εταιρίας με τη μεταφορά περιουσιακών στοιχείων ή ανταλλαγή τίτλων ιδιοκτησίας.¹²⁵ Συνεπώς, και οι συγχωνεύσεις εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος της ελευθερίας εγκατάστασης. Οι σκέψεις αυτές του Γενικού Εισαγγελέα επηρέασαν το δικαστήριο με αποτέλεσμα να οδηγηθούμε σε αυτή την απόφαση η οποία συγχρόνισε την νομολογία του ΔΕΕ με την σχετική οδηγία για τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις.

6. Περιορισμοί του δικαιώματος εγκατάστασης

Σύμφωνα με το άρθρο 45 ΣυνθΕΚ οι διατάξεις για την ελευθερία εγκατάστασης μπορούν να περιοριστούν σε αλλοδαπά φυσικά ή νομικά

---

¹²⁴ Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Tizzano της 7.8.2005, υπόθ.C-411/03, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=59892&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=260226>

¹²⁵ Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Tizzano της 7.8.2005, υπόθ.C-411/03,

πρόσωπα για δραστηριότητες που συνδέονται στο εν λόγω κράτος υποδοχής, έστω και περιστασιακά, αλλά πάντως με άμεσο και ειδικό τρόπο,¹²⁶ όπως στις περιπτώσεις άσκησης δημόσιας εξουσίας. Οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να συνδέονται με την εγκατάσταση σε άλλο κράτος-μέλος μιας κρατικής υπηρεσίας.¹²⁷ Επίσης, πρέπει να τονίσουμε ότι ο σύνδεσμος μιας δραστηριότητας με την άσκηση δημόσιας εξουσίας αρκεί να υπάρχει στο συγκεκριμένο κράτος.¹²⁸ Αυτό σημαίνει ότι είναι δυνατό η ίδια δραστηριότητα σε ένα κράτος μέλος να συνδέεται με την άσκηση δημόσιας εξουσίας και σε ένα άλλο κράτος-μέλος να είναι άσχετη με την άσκηση δημόσιας εξουσίας και επομένως προσιτή στους κοινοτικούς αλλοδαπούς.¹²⁹ Επιπρόσθετα το άρθρο 46 ΣυνθΕΚ επιτρέπει στα κράτη-μέλη να λαμβάνουν μέτρα για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας και δημόσιας υγείας, ακόμη κι αν τα μέτρα αυτά συνιστούν περιορισμό στο δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης.

Το ΔΕΕ στην προσπάθειά του να προστατεύσει τους ασθενέστερους αλλά και όλους εκείνους που μπορεί να κινδυνεύουν από μια μεταφορά έδρας μια εταιρίας, επικαλούμενο λόγους δημοσίου συμφέροντος κάνει ειδική μνεία στις περισσότερες αποφάσεις του με αναφορά στους περιορισμούς που μπορεί να επιβληθούν για το δικαίωμα μετεγκατάστασης. Χαρακτηριστική περίπτωση η υπόθεση *Überseering* στην οποία το ΔΕΕ δέχθηκε ότι επιτακτικοί λόγοι δημοσίου συμφέροντος, όπως η προστασία των συμφερόντων, των πιστωτών, των εταίρων της μειοψηφίας, των μισθωτών ή των φορολογικών αρχών, μπορούν σε ορισμένες περιπτώσεις να δικαιολογήσουν τον περιορισμό του δικαιώματος εγκατάστασης των εταιριών.¹³⁰ Από τις περιπτώσεις

¹²⁶ Υπόθ. C-147/86, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ελληνικής Δημοκρατίας, Συλλ. 1988, I-1637.

¹²⁷ Π.Δαγτόγλου., Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, 1998, σελ. 220

¹²⁸ Π.Δαγτόγλου, Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, 1998, σελ 221

¹²⁹ Π.Δαγτόγλου Π., Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, 1998, σελ. 221

¹³⁰ Βλ. σκέψη 92 C-208/00

αυτές θα αναφερθούμε στις δύο πιο δύσκολες, οι οποίες θα μπορούσαν να θεμελιώσουν περιορισμό εγκατάστασης.

6.1. Προστασία των εταιρικών δανειστών.

Η πιο χαρακτηριστική επίκληση λόγου περιορισμού του δικαιώματος εγκατάστασης σε κάθε φύσεως κεφαλαιουχική εταιρία είναι η εξασφάλιση της προστασίας των δανειστών στο κράτος υποδοχής. Το πρόβλημα δημιουργείται εξαιτίας των διαφορετικών νομικών συστημάτων καθώς υπάρχει διαφορετική αντιμετώπιση στον τρόπο σύστασης των κεφαλαιουχικών εταιριών. Για παράδειγμα στην Αγγλία για την δημιουργία μιας private limited company δεν απαιτείται η καταβολή εταιρικού κεφαλαίου και δεν θεωρούνται υποκεφαλαιοδοτούμενες ακόμη και αν το κεφάλαιο τους ανέρχεται σε μία λίρα. Χαρακτηριστική περίπτωση η υπόθεση Centros, όπου το Δανέζικο κράτος προέβαλε σαν λόγο άρνησης εγγραφής της εταιρίας στα εμπορικά της μητρώα, την μη καταβολή των 200.000 δανέζικων κορόνων, ως εγγύηση για την λειτουργία της εταιρίας. Το δικαστήριο απέρριψε τον συγκεκριμένο ισχυρισμό καθώς θεώρησε ότι δεν είναι τόσο σημαντικός λόγος που θα μπορούσε να φτάσει στον περιορισμό του δικαιώματος δευτερεύουσας εγκατάστασης. Για να γίνει δεκτός ένας τέτοιος περιορισμός θα πρέπει να γίνεται πρώτα έλεγχος αν οι υπάρχουσες διατάξεις του κράτους προέλευσης, θεμελιώνουν την προστασία των εταιρικών δανειστών με αντίστοιχο ισοδύναμο μέτρο αποτελέσματος προς το αντίστοιχο που προβλέπει το κράτος υποδοχής.¹³¹ Για παράδειγμα, η Αγγλία μπορεί να επιτρέπει την σύσταση κεφαλαιουχικής εταιρίας με 1 λίρα αλλά έχει εισάγει ως μέτρο προστασίας την αδικοπρακτική ευθύνη των εκπροσώπων της

---

¹³¹ Ι. Παπαδημόπουλος, Το τέλος της θεωρίας της έδρας και η επικράτηση της θεωρίας της ίδρυσης στο κοινοτικό δίκαιο υπό το φώς της από 5.11.2002 απόφασης του ΔΕΚ, 2003

εταιρίας για την εξασφάλιση τρίτων συναλλασσομένων.¹³² Έτσι, τα κράτη μέλη της Ηπειρωτικής Ευρώπης δεν μπορούν να προβάλλουν ως λόγο περιορισμού την προστασία εταιρικών δανειστών. Στα ίδια αποτελέσματα οδηγήθηκε και η προσπάθεια του Ολλανδικού κράτους στην υπόθεση Inspire Art Ltd, όταν το κράτος ζητούσε από την συγκεκριμένη εταιρία να αναγράψει στον τίτλο της ότι είναι αλλοδαπή εταιρία σύμφωνα με τον Ολλανδικό Νόμο περί Αλλοδαπών Εταιριών. Το ΔΕΕ απέρριψε την αιτιολογία του Ολλανδικού Νόμου περί προστασίας των Εταιρικών δανειστών. Οριστική λύση στο ζήτημα αυτό έχει δώσει η ενδεκάτη Οδηγία η οποία δεν προβλέπει την ανάγκη ύπαρξης ξεχωριστών ρυθμίσεων για τις αλλοδαπές εταιρίες.

6.2. Προστασία εταίρων μειοψηφίας

Ένας δεύτερος λόγος ο οποίος έχει προβληθεί ανεπιτυχώς έως τώρα για τον περιορισμό του δικαιώματος εγκατάστασης μιας εταιρίας είναι η προστασία των εταίρων μειοψηφίας. Σύμφωνα με το ΔΕΕ, η συμμετοχή εταίρων μειοψηφίας σε μια αλλοδαπή κεφαλαιουχική εταιρία είναι προσωπική επιλογή, βασιζόμενη στην αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων. Αρχή για τον έλεγχο λειτουργίας μιας εταιρίας αποτελεί το καταστατικό της και οι σχετικές διατάξεις του εκάστοτε εταιρικού νόμου του κράτους μέλους που βρίσκεται η εταιρία. Ο τόπος άσκησης της πραγματικής διοίκησης δεν μπορεί να θεωρηθεί συνδεδετικός παράγοντας για την επιρροή των σχέσεων εταίρων μειοψηφίας σε σχέση με τις διατάξεις του εταιρικού νόμου του κράτους μέλους υποδοχής, καθώς ο εταίρος δεν στερείται της ιδιότητας του αυτής, ούτε επηρεάζεται από την αλλαγή του τόπου της πραγματικής έδρας. Ζήτημα ελέγχου μπορεί να τεθεί μόνο από το

---

¹³² Section 214(2) (7) Insolvency Act 1986 (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/section/214>) και Section 741 (2) Companies Act 1985 (<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/6/section/741/enacted>) .

κράτος μέλος προέλευσης της εταιρίας εάν τηρήθηκαν οι σχετικές διατάξεις για την λήψη της απόφασης μετακίνησης της έδρας της εταιρίας, όπως η τήρηση διατυπώσεων δημοσιότητας της απόφασης, αν προσεκλήθησαν σε γενική συνέλευση οι εταίροι καθώς και αν η απόφαση λήφθηκε από την απαιτούμενη πλειοψηφία σύμφωνα με το νόμο ή το καταστατικό της.

7. Το Brexit και η επιρροή του στην μετακίνηση εταιριών.

Σύμφωνα με την εταιρία συμβούλων Deloitte, το Λονδίνο διαδραματίζει σήμερα κεντρικότερο ρόλο για την ευρωπαϊκή οικονομία απ' ότι η Νέα Υόρκη για την οικονομία της Βορείου Αμερικής. Στο Λονδίνο έχει το αρχηγείο του το 40% των μεγάλων εταιριών, ενώ σε αυτό εργάζεται το διπλάσιο ποσοστό υψηλά ειδικευμένων επαγγελματιών σε σχέση με το Παρίσι, τον σημαντικότερο ανταγωνιστή του Λονδίνου.¹³³ Με την απόφαση των πολιτών της Μεγάλης Βρετανίας να αποχωρήσουν από την Ευρωπαϊκή Ένωση αυτό ήρθε να αλλάξει τα πάντα. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του προέδρου των Lloyd's John Nelson, με ιδιόχειρη επιστολή προς τους μεσίτες και τους ασφαλιστές, που προειδοποιούσε πως αν το Ηνωμένο Βασίλειο αποχωρήσει από την ΕΕ, η πρόσβαση στις αγορές της Ευρώπης δεν θα είναι ούτε το ίδιο εύκολη ούτε το ίδιο θελκτική. Το ίδιο ισχυρίστηκε και ο Πρόεδρος των Underwriters, ο Dave Matcham: *«η εικόνα που έχουμε από τα μέλη μας, δήλωσε, είναι ότι η συμμετοχή στην ΕΕ εμπεριέχει πολλά οφέλη, τα οποία θα εξανεμιστούν αν γίνει πραγματικότητα το BREXIT»*. Στο ίδιο μήκος κύματος με τα Lloyd's και την Ένωση των Underwriters βρίσκεται και η Allianz SE. Εξηγώντας τις συνέπειες εξόδου της Βρετανίας από την ΕΕ ο επικεφαλής

---

¹³³ <http://www.kathimerini.gr/850826/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/to-londino-meta-to-brexit>

Οικονομολόγος Michael Heise τονίζει το ρήγμα που θα δημιουργηθεί στις εμπορικές συναλλαγές, την αύξηση των ασφαλιστρών κινδύνου, αλλά και την εκτίναξη του κόστους δανεισμού στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα.¹³⁴ Ήδη σήμερα, λίγους μήνες μετά την ψήφο των Βρετανών, οι μεγαλύτερες εταιρίες της Βρετανίας έχουν περικόψει τα επενδυτικά τους σχέδια εξαιτίας της αβεβαιότητας που προκλήθηκε από την απόφαση των Βρετανών να εγκαταλείψουν την Ευρωπαϊκή Ένωση, οiwνός που είναι κακός για την πορεία της βρετανικής οικονομίας τα επόμενα χρόνια.

Σύμφωνα με έρευνα της ελεγκτικής εταιρείας Deloitte, ποσοστό 82% των οικονομικών διευθυντών των μεγαλύτερων εταιριών της Βρετανίας (εταιρείες που περιλαμβάνονται στον χρηματιστηριακό δείκτη FTSE 350 και άλλες μεγάλες εταιρείες που είναι εκτός χρηματιστηρίου) προβλέπει ότι θα περικόψει τις επενδύσεις το 2017. Πρόκειται για το μεγαλύτερο ποσοστό οικονομικών διευθυντών που αναφέρει ότι θα περικόψει τις επενδύσεις που έχει καταγραφεί στην ιστορία. Είναι ενδεικτικό ότι το πρώτο τρίμηνο το 34% των οικονομικών διευθυντών βρετανικών εταιριών προέβλεπε περικοπές επενδύσεων , όταν ήδη το επερχόμενο δημοψήφισμα είχε προκαλέσει σημαντική αβεβαιότητα στις περισσότερες εταιρίες.

Η έρευνα της Deloitte αποτελεί ένα από τα πρώτα απτά δείγματα ότι η απόφαση για έξοδο από την Ευρωπαϊκή Ένωση έχει πλήξει σοβαρά την επιχειρηματική εμπιστοσύνη. Φαίνεται, δε, ότι επιβεβαιώνεται η άποψη των οικονομολόγων της Τράπεζας της Αγγλίας πως θα πρέπει να αναμένεται εξασθένηση της βρετανικής οικονομίας το επόμενο διάστημα. Η έρευνα της Deloitte διεξήχθη μεταξύ 28ης Ιουνίου και 12ης Ιουλίου, δηλαδή μετά το δημοψήφισμα και ελάχιστες ημέρες

---

¹³⁴ underwriter.gr

προτού αναλάβει η Τερέζα Μέι ως νέος πρωθυπουργός της Βρετανίας. Σχεδόν όλοι οι οικονομικοί διευθυντές που πήραν μέρος στην έρευνα ανέφεραν ότι αντιμετωπίζουν επίπεδο αβεβαιότητας που είναι υψηλότερο από το συνηθισμένο. *«Η αβεβαιότητα έχει αυξηθεί σε επίπεδο που είχαμε δει τελευταία φορά κατά τη διάρκεια της κρίσης της Ευρωζώνης πριν από πέντε χρόνια»*, σχολίασε ο Ιαν Στιούαρτ, επικεφαλής οικονομολόγος της Deloitte. *«Η αύξηση της αβεβαιότητας είχε τοξική επίδραση στην επιχειρηματική εμπιστοσύνη. Η αισιοδοξία υποχώρησε στο χαμηλότερο επίπεδο από το 2007, οπότε και αρχίσαμε να κάνουμε την έρευνα. Δηλαδή υποχώρησε χαμηλότερα και από την εποχή της κατάρρευσης της Lehman Brothers στα τέλη του 2008»*.

Σε ποσοστό μεγαλύτερο από τα δύο τρίτα, οι οικονομικοί διευθυντές των μεγάλων βρετανικών εταιριών υποστηρίζουν ότι το Brexit θα πλήξει μακροπρόθεσμα το επιχειρηματικό κλίμα στη χώρα. Την επόμενη τριετία οι επενδύσεις θα είναι «κάπως» ή «σημαντικά» χαμηλότερες, σύμφωνα με το 58% των ερωτηθέντων οικονομικών διευθυντών. Ακόμη χειρότερα, ποσοστό 73% των ερωτηθέντων, ποσοστό ρεκόρ, απάντησε ότι είναι λιγότερο αισιόδοξο σχετικά με τις οικονομικές προοπτικές της εταιρίας του και ποσοστό 83% δήλωσε ότι θα επιβραδυνθούν οι προσλήψεις. *«Οι οικονομικοί διευθυντές δεν περιμένουν να υπάρξει επιβράδυνση της ανάπτυξης προτού αλλάξουν κατεύθυνση. Υπάρχει σημαντική αλλαγή προς πιο αμυντική στρατηγική μετά το δημοψήφισμα»*, λέει ο κ. Στιούαρτ.

Αυτές οι προβλέψεις καταδεικνύουν την διάθεση των μεγάλων εταιριών. Εκείνο που δεν έχει γίνει ακόμα διακριτό, αλλά θα επακολουθήσει είναι η φυγή των μεγάλων εταιριών εξαιτίας των περιορισμών και της αλλαγής φορολογίας και αντιμετώπισης τους από τα λοιπά κράτη της Ένωσης. Η Μεγάλη Βρετανία φεύγοντας θα

προσπαθήσει να δημιουργήσει ένα ευνοϊκό πλαίσιο για τους πολίτες και τα νομικά πρόσωπα που υπάρχουν σε αυτή, όμως η Ε.Ε. επιθυμώντας να ενισχύσει την θέση των κρατών μελών της Ένωσης θα απομονώσει την Βρετανία και ότι έχει σχέση με αυτή. Το ΔΝΤ ήδη έχει συντάξει εκθέσεις για την Μεγάλη Βρετανία για το 2016¹³⁵ και τις συνέπειες από το Brexit από τις οποίες δίνουν απαντήσεις στις αιτιάσεις των υποστηρικτών του, ότι αυτό θα βελτιώσει την οικονομία της Βρετανίας. Ειδικότερα, απαντώντας στο επιχείρημα ότι η Βρετανία μπορεί να εξοικονομήσει δισεκατομμύρια λίρες αποχωρώντας από τον **κοινοτικό προϋπολογισμό**, το Ταμείο υπενθυμίζει ότι η μέση καθαρή συμμετοχή του Λονδίνου είναι αναλογικά μικρή, μόλις 0,3% του ΑΕΠ. Το εν λόγω κέρδος είναι μικρό σε σχέση με τα χρήματα που κινδυνεύουν να χαθούν στα εισοδήματα και στη φορολογία εξαιτίας του πιθανού εμπορικού ακρωτηριασμού της χώρας.

Όσον αφορά το επιχείρημα που θέλει τις βρετανικές εταιρίες να απαλλάσσονται από το «βάρος» των **ρυθμιστικών κανονισμών της Ε.Ε.**, οι αναλυτές του ΔΝΤ υπενθυμίζουν ότι η βρετανική οικονομία είναι ήδη μία από τις πιο ελαφρά ρυθμισμένες σε ολόκληρο τον ΟΟΣΑ. Μάλιστα, τα μεγαλύτερα ρυθμιστικά εμπόδια που υπάρχουν, όπως η δύσκολη έκδοση αδειών για νέα οικιστική δόμηση, δεν επιβάλλονται από τις Βρυξέλλες, αλλά αμιγώς από τις βρετανικές Αρχές.

Επιπρόσθετα, σημειώνει το Ταμείο, ακόμα και σε περίπτωση Brexit πολλές από τις επίμαχες ευρω-ρυθμίσεις θα πρέπει να αντικατασταθούν με αντίστοιχους εθνικούς κανόνες, καθότι προσφέρουν κρίσιμες

---

¹³⁵ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16169.pdf>

προστασίες για το περιβάλλον και τους καταναλωτές.¹³⁶

8. Επίλογος - Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Η ελευθερία εγκατάστασης παρέχει στις εταιρίες το δικαίωμα διασυνοριακής μεταφοράς της καταστατικής έδρας με συνακόλουθη μετατροπή του εφαρμοστέου δικαίου. Η άσκηση ωστόσο του εν λόγω δικαιώματος περιορίζεται από την έλλειψη εναρμόνισης των εθνικών δικαίων στο συγκεκριμένο τομέα. Για το λόγο αυτό, απαιτείται να δημιουργηθεί, μέσω της υιοθέτησης μιας Οδηγίας, ένα ενιαίο και ευέλικτο ρυθμιστικό πλαίσιο το οποίο, από τη μια πλευρά, θα απελευθερώνει την κινητικότητα των εταιριών και, από την άλλη πλευρά, θα παρέχει επαρκή προστασία στα έννομα συμφέροντα που ενδεχομένως θίγονται από την εν λόγω μεταφορά. Αυτή η Οδηγία θα πρέπει να έχει ως πεδίο εφαρμογής τις κεφαλαιουχικές εταιρίες και ως περιεχόμενο ρυθμίσεις που αφορούν το ισχύον δίκαιο κατά τη διάρκεια της μεταφοράς της έδρας, τις προϋποθέσεις με βάση τις οποίες είναι αυτή εφικτή, τη διαδικασία για την πραγματοποίησή της και, τέλος, την προστασία των πιστωτών, των δικαιωμάτων της μειοψηφίας και των συμμετοχικών δικαιωμάτων των εργαζομένων.

---

¹³⁶ <http://www.skai.gr/news/finance/article/318036/skoteini-proeidopoiisi-dd-sti-vretania-gia-tis-sunepeies-tou-brexite/#ixzz4N5ZOyzP2>

9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ελληνική Βιβλιογραφία-Αρθρογραφία

1. Αναγνωστοπούλου Δ., Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Η ευρωπαϊκή διάσταση, Αντ. Σάκκουλας, 2012
2. Αργυρός Γ., Η μετανάστευση των Εταιριών και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο : Νομολογιακές τάσεις και Νομοθετικές πρωτοβουλίες ΔΕΕ/2002
3. Αργυρός Γ., Προβληματισμοί σχετικά με τον ρόλο των εργαζομένων στην Ευρωπαϊκή Εταιρία, ΔΕΕ/2005
4. Αργυρός Γ., Προβληματισμοί σχετικά με την μεταφορά της έδρας Ευρωπαϊκής Εταιρίας, ΔΦΝ, 2006
5. Αργυρός Γ., Η συμμετοχή των εργαζομένων στις διασυνοριακές συγχωνεύσεις και οι διαφορές της με την Ευρωπαϊκή Εταιρία, ΕΕργΔ 2007, 321
6. Αργυρός Γ., Η ελευθερία εγκατάστασης των εταιριών μετά την απόφαση Cartesio, ΔΕΕ, 10/2009
7. Βασιλακάκης Ε., Το δίκαιο της καταστατικής έδρας ως *lex societatis* της ΙΚΕ, ΔΕΕ
8. Γραμματικάκη Α. – Αλεξίου – Ζ. Παπασιώπη – Πασιά, Ε. Βασιλακάκης, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα, 1997
9. Δαγτόγλου Π.Δ., Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο , 1998
- 10.Θωμά Ι., Ελευθερία εγκατάστασης κοινοτικών εταιριών και ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, Απόφαση του ΔΕΚ C-208/2000, Überseering BV κατά NCC Construction Company Baumanagement GmbH, 5.11. 2002, ΔΕΕ
- 11.Ιγγλέση Κ., & Αργυρός Γ., Η μεταφορά της έδρας των εταιριών και η 14η εταιρική Οδηγία, τμητικός τόμος Λεωνίδα Γεωργακόπουλου, vol I, Τράπεζα της Ελλάδος, 2016

- 12.Καλαβρός Γ. Το Δικαίωμα εγκατάστασης κατά την Συνθήκη της ΕΟΚ, 1983
- 13.Καραγκουνίδης Α., Η μεταχείριση των διασυνοριακών συγχωνεύσεων και εξαγορών από το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο (Η αλληλεπίδραση διεθνούς εταιρικού δικαίου και δικαίου της Κεφαλαιαγοράς) σε: Πρακτικά 17ου Πανελληνίου Συνεδρίου Εμπορικού Δικαίου,2008
- 14.Καρύδης Γ. Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Νομική Βιβλιοθήκη 2012
- 15.Κατσάς Θ., Η αμοιβαία αναγνώριση κοινοτικών νομικών προσώπων και η συνάρθρωση της με το εθνικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο. Η διασυνοριακή μεταφορά έδρας κοινοτικών νομικών προσώπων υπό το φώς της πρόσφατης νομολογίας του ΔΕΚ στις υποθέσεις Centros, Überseering, Ispire Art, ΔΕΕ, 11/2004
- 16.Κιάντος Β., Ιδιωτικό Δίκαιο του Διεθνούς Εμπορίου, Τρίτη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα - Θεσσαλονίκη [2002]
- 17.Κινινή Ε. Περιορισμοί στην έξοδο των κοινοτικών εταιριών, παρατηρήσεις στην απόφαση Cartesio ΕΕμπΔ, 2008
- 18.Της ίδιας, Ελευθερία εγκατάστασης κοινοτικών εταιριών και προστασία εταιρικών δανειστών, ΔΕΕ, 8-9/2005
- 19.Της ίδιας, Σχόλια επί της ΔικΕΕ υπόθεση C-378/2010 απόφασης της 12.7.2012
- 20.Κοζύρης Φ. , Δικαιοδοσία και εφαρμοστέο Δίκαιο στις εσωτερικές εταιρικές σχέσεις, Προτάσεις για την Ελλάδα με τις αποφάσεις Centros και Überseering, ΕπισκεΔ Γ/2003
- 21.Κοτσίρης Λ. Ευρωπαϊκό Εμπορικό Δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα, 2003

- 22.Κοτσίρης Λ., Κοινοτικό δίκαιο και εμπορικό δίκαιο σε: Πρακτικά του 16ου Πανελληνίου Συνεδρίου Εμπορικού Δικαίου: Κοινοτικό Δίκαιο και Εμπορικό Δίκαιο, 2007
- 23.Κουλουριανός Θ., Το δικαίωμα εξόδου μετόχου μειοψηφίας στα πλαίσια διασυννοριακών συγχωνεύσεων κεφαλαιουχικών εταιριών υπό το καθεστώς της Οδηγίας 2005/56/ΕΚ και του Νόμου 3777/2009, ΧρΙΔ 1/2010
- 24.Κυριακάκης Κ., σύσταση υποκαταστήματος εταιρίας, χωρίς πραγματική δραστηριότητα στην έδρα της και Κοινοτικό Δίκαιο, ΔΕΕ, 6/1999
- 25.Κυριακόπουλος Θ., Διασυννοριακές συγχωνεύσεις και φορολογικές ρυθμίσεις, Επιχείρηση, τεύχος 56/2010
- 26.Μάλλιου Α., Η θεωρία της πραγματικής έδρας και η θεωρία της ίδρυσης για τον καθορισμό της εθνικότητας των νομικών προσώπων, σε σχέση με την αρχή της ελεύθερης εγκατάστασης, ΔΝΦ, 2003
- 27.Μεταλληνός Αλ., Το τέλος της θεωρίας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχόλιο στην απόφαση Überseering, ΕΕμπΔ, 2003
- 28.Ντζούφας Κ., Οι διασυννοριακές συγχωνεύσεις εταιριών μετά τη νέα Οδηγία 2005/56 και την απόφαση Sevic Systems AG, ΕΕμπΔ 2006
- 29.Ορφανίδη Δ., Παγκοσμιοποίηση της συμμετοχής των εργαζομένων στις επιχειρήσεις Societas Europaea, ΕΕργΔ 63/2004
- 30.Παμπούκης Κ., Η αναγνώριση των αλλοδαπών εταιριών ιδίως στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ΕΕΕυρΔ 14 (1994)
- 31.Παμπούκης Κ., Ίδρυση και αναγνώριση των αλλοδαπών εταιριών ιδίως στα όρια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Δ/νη 1995
- 32.Παμπούκης Κ., Τύχη της μίσθωσης στη συγχώνευση της

- μισθώτριας εταιρίας, ΕπισκεΔ, Α/1996
33. Παμπούκης Κ., Η αμοιβαία αναγνώριση των κοινοτικών εταιριών στη νομολογία του ΔΕΚ - Συμπεράσματα για το ελληνικό διεθνές εταιρικό δίκαιο, ΕπισκεΔ Α/2003.
34. Του ιδίου, σχόλια – παρατηρήσεις στην υπόθεση Inspire Art, ΕπισκεΔ 2003
35. Του ιδίου, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010
36. Παπαδημόπουλος Ι., Το τέλος της θεωρίας της έδρας και η επικράτηση της θεωρίας της ίδρυσης στο κοινοτικό δίκαιο υπό το φώς της από 5.11.2002 απόφασης του ΔΕΚ, 2003
37. Περάκης Ε., Η «Ελληνική» Ευρωπαϊκή Εταιρία (societas Europea) Νομική Βιβλιοθήκη, 2006
38. Του ιδίου Σχόλια επί της ΔΕΚ C-210/2006 αποφάσεως 16.12.2008 (Cartesio)
39. Περάκης Ε. / Th. Baums / P. Kruger Andersen , Το εγχείρημα σύνταξης ενός Ευρωπαϊκού Πρότυπου Εταιρικού Νόμου, ΔΕΕ, 12/2008
40. Ρόκας Αλ., Ν., Δημήτριος – Παναγιώτης Α. Τζάκας, Κινητικότητα εταιριών και ειδικότερα διασυνοριακοί μετασχηματισμοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Χρονικά Ιδιωτικού Διεθνούς, Ζ/2007
41. Σινανιώτη-Μαρούδη Α. , Εμπορικό Δίκαιο-Εταιρίες Τόμος 2, 2^η έκδοση , Εκδ Αντ Ν Σάκκουλα, 2010
42. Της ίδιας, Εμπορικό Δίκαιο-Εταιρίες 3^η έκδοση, εκδ Νομική Βιβλιοθήκη, 2012
43. Σουφλερός Η., Η γενική αρχή της απαγόρευσης κατάχρησης δικαιώματος και οι προϋποθέσεις εφαρμογής της προς απόκρουση δικαιωμάτων που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο, ΔΕΕ 1996,

ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ,Τεύχος 12/1996,
Δεκέμβριος

- 44.Του ιδίου, παρατηρήσεις στην απόφαση Cartesio,
www.syneemp.gr
- 45.Τζάκας Δ., Ελευθερία εγκατάστασης και το κοινοτικό Δίκαιο,
Εξέλιξη της νομολογίας του ΔΕΚ και επιπτώσεις στο Ελληνικό
Δίκαιο, ΝοΒ 2006
- 46.Τζάκας Δ., Κινητικότητα εταιριών και ειδικότερα διασυνοριακοί
μετασχηματισμοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ΧρΙΔ Ζ/2007.
- 47.Τζουγανάτος Δ., Ελευθερία εγκατάστασης νομικών προσώπων
κατά τα άρθρα 52, 58 ΣυνθΕΟΚ και εταιρικό διεθνές δίκαιο, ΝοΒ
42 1994
- 48.Τουντόπουλος Β, Ελευθερία εγκατάστασης νομικών προσώπων στο
κοινοτικό δίκαιο. Σκέψεις σχετικά με την απόφαση της 9.3.1999 του
ΔΕΚ (Centros Ltd/Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, C-212/1997)
ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΕΤΑΙΡΙΩΝ, Τεύχος 11/1999,
Νοέμβριος
- 49.Τσιμπανούλης Δ., Οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις στο κοινοτικό
δίκαιο και οι προεκτάσεις της απόφασης Sevic (16^ο Πανελλήνιο
Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου 2006), Σύνδεσμος Ελλήνων
Εμπορικών, Κοινοτικό και Εμπορικό Δίκαιο, Νομική
Βιβλιοθήκη 2007

2. Ξένη Βιβλιογραφία-Αρθρογραφία

1. Booth R.A, Model Business Corporation Act - 50th
Anniversary, Bus.Law. 56, 2000, 63

2. Ebke, Das Centros Urteil des EuGH und seine Relevanz für das deutsche Internationale Gesellschaftsrecht, Das Schicksal der Sitztheorie nach dem Centros Urteil des EuGH, JZ 1999
3. Eisenberg M. A., Corporations and Other Business Associations. Statutes, Rules, Materials, and Forms, 2007
4. Hamilton R.W., The Revised Model Business Corporation Act: Comment and Observations. Reflections of a Reporter, 63 Texas Law Review, 1985
5. Romano R., The Genius of American Corporate Law, 1993
6. Ugliano, A. « The New Cross-Border Merger Directive : Harmonisation of European Company Law and Free Movement», European Business Law Review, 18/3,2007,
7. Vossestein G., Transfer of the Registered Office. The European Commission's Decision not to Submit a Proposal for a Directive, 4 (2008) Utrecht Law Review, 53.
8. Zweigert K. / Kotz H., An Introduction to Comparative Law, 3η έκδ., 1998,

3.Αποφάσεις ΔΕΕ

1. Απόφαση του Δικαστηρίου της 10^{ης} Ιουλίου 1986, στην υπόθεση C-79/85 Segers κατά Bedrijfsvereniging voor Banken Verzekeringswezen, Groothandel en Vrije Beroepen,
2. Υπόθ. C-147/86, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ελληνικής Δημοκρατίας, Συλλ. 1988, I-1637.
3. Απόφαση του Δικαστηρίου της 27^{ης} Σεπτεμβρίου 1988 στην υπόθεση 81/87, The Queen n. H.M. Treasury and Commisioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail and General Trust PLC

4. Απόφαση του Δικαστηρίου της 9^{ης} Μαρτίου 1999 στην υπόθεση C-212/97, Centros Ltd v. Erhvervs-og Seleskabsstyrelsen
5. Απόφαση του Δικαστηρίου της 5^{ης} Νοεμβρίου 2002 στην υπόθεση C-208/00, Überseering BV v. Norbic Construction Company Baymanagement GmbH (NCC)
6. Απόφαση του Δικαστηρίου της 30^{ης} Σεπτεμβρίου 2003 στην υπόθεση C-167/01, Kamer nah Koophandel en Frabrieken voor Amstredam v. Isprite Art Ltd
7. Απόφαση του Δικαστηρίου της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2005, στην υπόθεση C-411/03, Sevic Systems AG
8. Απόφαση του Δικαστηρίου της 16^{ης} Δεκεμβρίου 2008 στην υπόθεση C-210/06, Cartesio Oktato es Szolgalato bt.

4.Αποφάσεις Ελληνικών Δικαστηρίων

1. Ολ.ΑΠ 2/2003[NOMOS]

5.Διαδικτυακές Πηγές –Ιστότοποι

1. http://europa.eu/youreurope/business/start-grow/mergers-acquisitions/index_el.htm
2. www.europa.eu/domestic_market/company/seattransfer/2004-cosult_de.htm.
3. http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2013/seattransfer/docs/summary-of-responses_en.pdf,p.2.
4. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2012-0008+0+DOC+XML+V0//EL>
5. <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=93723&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1464094>

6. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47835&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=22592>
7. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48634&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=12505>
8. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=76078&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=57743>
9. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=76078&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=275574>
10. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=57066&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=260213>
11. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=59892&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=260226>.
12. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/section/214>
13. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/6/section/741/enacted>
14. <http://www.kathimerini.gr/850826/article/oikonomia/die8nh-s-oikonomia/to-londino-meta-to-brexite>
15. <http://underwriter.gr/>
16. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16169.pdf>
17. <http://www.skai.gr/news/finance/article/318036/skoteini-proeidopoiisi-dd-stivretania-gia-tis-sunepeies-tou-brexite/#ixzz4N5ZOyzP2>